

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»

ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня: «магістр»

на тему:

**«РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАРОДНИХ
ТРАДИЦІЙ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала:

студентка II курсу магістратури, 63 групи

спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Козлова Віра Дмитрівна

Науковий керівник:

канд. пед. наук, доцент

Смолянко Юлія Миколаївна

Чернігів – 2023

Роботу подано до розгляду «___» _____ 2023 року.

Студент (ка) _____ Козлова В. Д.
(підпис)

Науковий керівник _____ Смолянко Ю. М.
(підпис)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри дошкільної та початкової освіти протокол № _____ від «___» _____ 20__ року.

Студент (ка) допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри _____ Ірина ТУРЧИНА
(підпис)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	11
1.1. Історичні витoki народного виховання у педагогічній науці.....	11
1.2. Використання народних традицій як могутнього засобу виховання особистості дитини.....	15
1.3. Вплив народних традицій на процес підготовки дитини дошкільного віку до самостійного життя.....	20
Висновки до першого розділу.....	28
РОЗДІЛ II. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	29
2.1. Педагогічні умови використання народних традицій у сучасному закладі дошкільної освіти.....	29
2.2. Експериментальне дослідження проблеми використання педагогічного потенціалу народних традицій у процесі виховання особистості дітей дошкільного віку	422
Висновки до другого розділу.....	75
ВИСНОВКИ	777
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	811
ДОДАТКИ.....	900

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти;

ЗВО – заклад вищої освіти;

ДО – дошкільна освіта;

ЕГ – експериментальна група;

КГ – контрольна група;

МОН України – Міністерство освіти і науки України;

ЗУН – знання, уміння, навички;

ДСДО – Державний стандарт дошкільної освіти.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах оновлення освіти вимагає впровадження нових підходів до навчання та виховання молодого покоління. Закони, що регулюють освітні питання (Закон України «Про дошкільну освіту» (2023), «Про освіту» (2023), «Про вищу освіту» (2023)), визначають, що освіта має бути здійснювана з урахуванням національних традицій, звичаїв, історичних та культурних цінностей України. Це сприяє збереженню спадковості поколінь і підтримує зв'язок з історією українських традицій [1]. Кожен народ, у залежності від умов свого соціально-економічного розвитку, психологічних особливостей, географічного розташування і інших факторів, в історичному контексті формував унікальні традиції та методи їх передачі, що спричинили розвиток особливих систем виховання. Це стосується і традицій українського народу, що базуються на надзвичайно багатому спадку звичаїв, обрядів і багато інших аспектів [32].

У концептуальних принципах національного виховання вказується на важливу вимогу сучасності щодо використання народних традицій не лише з метою відтворення найкращих досягнень минулого. Більше того, їх використання спрямоване на збагачення цих традицій сучасними науковими знаннями, щоб відтепер вони служили основою для розвитку вітчизняної освіти та культури, віддзеркалюючи культурно-історичний досвід нашого народу.

Законодавчі акти орієнтовані на об'єднання завдань навчання та виховання для вчителів і вихователів. Ця єдність полягає у тому, що організація та зміст освіти повинні спрямовуватися на формування всебічно розвиненої особистості. Основною метою є перетворення системи моральних і духовних цінностей у суттєвий фактор виховання молодого покоління, а також відновлення духовності українського народу та його менталітету [37].

Сучасні зміни в житті нації призводять до трансформацій у системі виховання. Розвиток незалежної держави ставить завдання перед нашим молодим поколінням формувати національну свідомість, глибоку пристрасть до рідної Батьківщини, власної мови, віри в себе та свій народ, його культуру та історію. Ці завдання найкраще досягаються через впровадження концепції національно-патріотичного виховання молоді, у якій здійснюється аналіз таких принципів, як національна ідентичність, відповідність природі, культурна відповідність, гуманізм, демократія та збереження етнічної самоідентифікації. Об'єднання цих принципів надає педагогам можливість ефективно ставити завдання навчально-виховного процесу та обирати зміст, методи, засоби та форми виховання. Однак для успішного впровадження цього підходу в освітній процес освітянам необхідно мати навички використання цих принципів у взаємодії зі студентами та враховувати конкретні можливості та умови [26].

Сучасні філософи, психологи, педагоги та мистецтвознавці розглядають використання народних традицій в освіті та культурі як ключовий аспект соціокультурного розвитку дитини. Вони підкреслюють, що використання народних традицій сприяє забезпеченню єдності освіти і національної культури, а також гуманізації виховання. Це підкреслює право дітей на різнобічний особистісний розвиток на основі вітчизняних культурних цінностей. Між такими вченими, як І. Бех [3], О. Вишневський [8], П. Кононенко [29], Г. Тарасенко [28], Т. Усатенко [67], В. Шинкарук та інші, існує велика підтримка цього підходу.

Актуальні погляди на проблему використання народних традицій для виховання та розвитку дітей в різних сферах діяльності (гра, мовлення, мистецтво, музика, театр, хореографія) відображені у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні і в роботах видатних дослідників дитинства, таких як А. Богуш [5], Т. Вороніної, М. Ворожейкіної [10], Г. Ляшенко, С. Садовенко [59], Т. Поніманської [53], Л. Шалімової, А. Шевчук та інших.

Однак, незважаючи на важливий теоретичний та практичний внесок, який внесли ці дослідження у розв'язання цієї проблеми, у дошкільній освіті відсутнє системне дослідження методичних засад реалізації педагогічного потенціалу народних традицій у вихованні дітей дошкільного віку.

Водночас у практиці вищої школи наявна низка суперечностей, яку потрібно розв'язати. А саме, у сучасних умовах національно-патріотичне виховання молоді через передачу національних традицій стає надзвичайно важливим завданням. Ці традиції повинні впливати на свідомість дітей з самого раннього віку, і їх збереження повинно стати систематичним та обов'язковим завданням для батьків і педагогів. Почати цей процес важливо вже у дошкільному віці, оскільки дитячий сад відіграє велику роль у формуванні національно свідомої особистості. Виховання дітей на основі національних звичаїв і традицій вирішує численні виховні завдання, такі як розвиток патріотизму та формування естетичних і моральних цінностей.

Подолання виявлених суперечностей обумовлює потребу наукового осмислення та вирішення проблеми реалізації педагогічного потенціалу народних традицій у вихованні дітей дошкільного віку.

Ураховуючи соціальну й науково-практичну значимість та актуальність окресленої проблеми, її недостатню теоретичну розробленість і нагальну необхідність розв'язати виявлені суперечності обумовили вибір теми дослідження: **«Реалізація педагогічного потенціалу народних традицій у вихованні дітей дошкільного віку»**.

Мета та завдання дослідження. *Мета дослідження* – розкрити та обґрунтувати вагомість педагогічного потенціалу українських народних традицій для виховання дітей дошкільного віку.

Для досягнення мети дослідження визначено такі *завдання*:

1. Окреслити теоретичний аспект досліджуваної проблеми та дослідити педагогічний потенціал народних обрядів, звичаїв, традицій в процесі виховання дітей старшого дошкільного віку.

2. Визначити та охарактеризувати критерії, показники і рівні сформованості уявлень про народні традиції у дітей старшого дошкільного віку.

3. Визначити та охарактеризувати педагогічні умови та технології використання народних традицій у вихованні дошкільнят.

4. Провести експериментальне дослідження щодо особливостей використання народних традицій у процесі вихованні дітей старшого дошкільного віку та зробити відповідні висновки.

Об’єкт дослідження – виховний процес дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження – реалізація процесу виховання дітей дошкільного віку засобами традицій рідного народу.

Для розв’язання поставлених завдань і досягнення мети на всіх етапах дослідження використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: теоретичний аналіз й узагальнення психолого-педагогічних, методичних та нормативних документів з метою уточнення поняття «народні традиції»; аналіз спеціальної літератури (оцінка літературних джерел з метою визначення і обґрунтування феномена «використання педагогічного потенціалу народних традицій у вихованні дошкільнят» та розкриття його структури); визначення критеріїв і рівнів обізнаності (розробка критеріїв для оцінки рівня знань дітей щодо народних традицій у старшому дошкільному віці);

– *емпіричні*: метод опитування (використовується для збору даних щодо обізнаності дітей про народні традиції; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний), що дозволяє перевірити ефективність запропонованого комплексу заходів для підвищення рівня обізнаності дітей

щодо народних традицій); метод обробки результатів (використовується для аналізу та узагальнення даних, отриманих під час опитування та педагогічного експерименту); педагогічне спостереження, бесіди з вихователями закладів дошкільної освіти, методистами; самооцінювання; методи експертних оцінок; апробувально-контрольний зріз даних контрольного експерименту та якісний порівняльний аналіз із результатами констатувального експерименту тощо;

– *статистичні*: методи оброблення експериментальних даних для кількісного та якісного аналізу, підтвердження вірогідності отриманих емпіричних результатів.

База дослідження: Комунальний заклад «Заклад дошкільної освіти № 3 «Дитяча Академія» та Дошкільний навчальний заклад №26 Чернігівської міської ради. У дослідженні взяли участь 40 дітей старших груп.

Практичне значення отриманих результатів дослідження: отримані результати дослідження мають значення для розуміння сутності народних традицій як педагогічного потенціалу та їхньої цінності в контексті виховання дітей. Вони служать підставою для розробки теорії, методики та практичного досвіду використання народних традицій у дошкільних закладах освіти. Важливо виділити основні положення та результати, що стосуються можливостей впровадження народних традицій у виховний процес дошкільних закладів. Це допоможе визначити конкретні кроки для практичного застосування цього потенціалу в роботі з дітьми дошкільного віку.

Проектування методичних рекомендацій для вчителів та вихователів є важливим кроком, який допоможе систематизувати та передати знання та методи використання народних традицій у практичну діяльність. Це сприятиме ефективному впровадженню цього педагогічного потенціалу у виховний процес та розширенню культурного розвитку дітей дошкільного віку.

Матеріали можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти; вихователями закладів дошкільної освіти у професійно-педагогічній діяльності

та студентами – майбутніми фахівцями дошкільної освіти під час професійної підготовки в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес закладів вищої освіти, позашкільних навчальних закладів та закладів дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження з окресленої теми неодноразово обговорювали на науково-практичних та міжнародних конференціях різного рівня, серед яких:

– *міжнародні*: Смолянко Ю. М., Козлова В. Д. Реалізація педагогічного потенціалу народних традицій у вихованні дітей дошкільного віку. Вісник науки і освіти. № 8 (14) вересень. Київ, 2023 р. С. 779-790;

– *електронний навчальний посібник*: Смолянко Ю. М., Козлова В. Д. Педагогічний потенціал народних традицій у вихованні дітей дошкільного віку. ФОП «Баликіна», м. Чернігів, 2023 р. 105 с.

Основні положення й результати дослідження систематично обговорювали на наукових і міжкафедральних семінарах та засіданнях кафедри дошкільної та початкової освіти; засіданні методичного об'єднання «Реалізація педагогічного потенціалу народних традицій у вихованні дітей дошкільного віку» в освітньому процесі діяльності закладів дошкільної освіти №3, №53 та № 73.

Публікації. Результати дослідження висвітлено у двох публікаціях автора, зокрема: одна стаття в науковому журналі, що внесений до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 08-09 вересень 2023 р.); один електронний навчальний посібник.

Структура та обсяг дослідження. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (74 найменування), 7 додатків на 23 сторінках. Загальний обсяг дослідження становить 117 сторінок, з них основного тексту – 73 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Історичні витоки народного виховання у педагогічній науці

З давніх часів люди бачили сенс життя у продовженні свого роду. Відсутність писемності, вчителів і шкіл не завадили батькам турбуватися про виховання своїх дітей.

Золотий фонд народної педагогіки складається з перлин виховної мудрості народу та безмежної різноманітності форм і засобів народного виховання. Це справжній скарб народних традицій у вихованні дітей [8].

З часом мудрість народу в галузі виховання стала відома як «народна педагогіка». Український педагог і дослідник М. Стельмахович розглядав її як "галузь емпіричних педагогічних знань і досвіду народу, що виникає з загальних поглядів народу на цілі та завдання виховання, у сукупності народних інструментів, умінь та навичок у вихованні та навчанні"[61]. Народна педагогіка передбачає передачу соціального досвіду, норм поведінки, суспільних традицій, ідеології та вимог щодо виховання дітей, і вона зберігається в моральних нормах, звичаях та традиціях.

Твори народної педагогіки відображають психологічні переконання народу стосовно виховання дітей, такі як «Виховуй дитину, доки вона ще в колисці», «Те, що навчишся в молодості, служить на старість», «Лінивому все ніколи», «Поважай інших, і тебе поважатимуть».

Головною метою народної педагогіки є формування у кожної особи гідної людини. Навіть знання без гуманності не мають сенсу. У народі кажуть: «Знання без людяності – це меч у руках безумця» Тому виховання починається з того моменту, коли вихователь ставиться до вихованця з повагою, турботою та розумінням, з метою підготовки молодої людини до самостійного життя.

Кожна нація протягом тисячоліть розвиває власну народну педагогіку.

Народна педагогіка визначається як педагогіка, яка сприяє розвитку національної ідентичності, етнічного самовиховання та збереження культурної спадщини. Це недоречне підтвердження, оскільки народна педагогіка через свої столітні традиції акцентує і підтримує цінності суспільства, такі як шанування Матері, Батька, Родини, Доброти, Честі, Гідності і Людей, а також ставлення до природного довкілля з повагою. Зберігання народної педагогіки знаходить віддзеркалення в народних легендах, піснях, казках, прислів'ях, звичаях, обрядах, скоромовках і загадках, народних танцях і розвагах, іграх і фольклорі, а також у народних святах та народному мистецтві. Таким чином, народні традиції відіграють ключову роль в цій системі [28].

Поняття «традиції» виникає від латинського слова «*traditio*», що означає передачу або спадок. Кожне покоління включається у життя через освіту, виховання, соціалізацію, самовдосконалення та самореалізацію особистості [12].

Таким чином, традиції є складовими елементами, спрямованими на здобуття, усвідомлення та розширення знань про власний народ, і вони дозволяють особистісний вибір у сферах життя, праці, моральних норм, а також у сучасних аспектах естетики, творчості та побутової відродження. Іншими словами, традиції об'єднують методи передачі найцінніших моральних і матеріальних досягнень українського народу, як минулих століть, так і сучасності.

Стосовно виховного потенціалу та народного досвіду, О. Вишневецький вказує, що вони закріплюються у традиціях, які виражають історичну пам'ять, самовизначення та захист культури, мови, релігії, звичаїв тощо [8]. Таким чином, автор підкреслює, що в кожній країні головним вихователем для дитини є власний народ, який через століття накопичує власний педагогічний досвід і встановлює правила виховання наступного покоління.

Активність у формуванні традицій суттєво впливає конкретний історичний період, в якому вони розвивають свою систему звичаїв, обрядів, норм, свят, дій, адаптуючись до вимог епохи. Ця система є результатом соціокультурних відносин і важливою складовою культури на різних етапах її становлення та розвитку. Традиції формуються в залежності від специфіки економічної та соціокультурної ситуації у громаді.

Традиції та їх компоненти, такі як звичаї, обряди і свята, є необхідним елементом соціального та особистісного життя людини [11]. Ми погоджуємося з тим, що недбале ставлення до національних досягнень та ігнорування національно-культурних традицій українського народу призвели до втрати національної самосвідомості громадян і спотворили їх почуття приналежності до певної нації. Це також підірвало природне прагнення людини до самовираження, саморозвитку та самовдосконалення.

У кожного народу історично сформувалася власна та неповторна система національно-культурних традицій, яка базується на основних особливостях менталітету націй та спадщині минулих та сучасних епох. Ця система відкриває для молодого покоління найбільш доступні шляхи пізнання: від національного до загальнолюдського та глобального. Проте це завжди відбувається з почуттям глибокої прив'язаності до власного коріння та рідного народу [67].

В першу чергу, через передачу соціального досвіду від покоління до покоління, традиції допомагають засвоєнню найважливіших національних, культурних і матеріальних цінностей, норм, правил, ідеалів, які накопичені

протягом багатьох років. Вони передають спадок соціального досвіду з покоління в покоління. Традиції сприяють поглибленню розуміння і наступності у сфері соціального досвіду. Традиції, спрямовані на розширення знань про власну культуру та націю, створюють можливість для особистого вибору у житті, роботі, моральному розвитку та в сучасному естетично-творчому та побутовому відродженні національного менталітету [41].

Традиції слугують засобом передачі найцінніших моральних і матеріальних досягнень українського народу із минулих і сучасних часів. У системі освіти народних традицій особливо важливу роль відіграють звичаї, які відображаються в прислів'ях, таких як «Свій звичай в чужий будинок не перетягнеш», «Не зійшлися звичаями, не бувати дружбі», «Звичай міцніше закону». Ці прикмети наочно демонструють пошану та повагу, яку наші предки мали до звичаїв і традицій [50].

Народні традиції є важливим культурно-історичним явищем, на якому базується єдність всіх поколінь українського народу і навіть всіх етносів, які проживають в Україні. Народні традиції сприяють формуванню патріотизму, національних цінностей і, через них, загальнолюдських цінностей.

Традиції, звичаї та обряди проявляються через різноманітні аспекти народної культури, такі як:

- Рідна мова.
- Фольклор.
- Систематична та допоміжна праця.
- Національні звичаї та культурно-історичні традиції народу.
- Народне мистецтво.
- Ремесла і промисли.
- Народні свята.
- Обряди.
- Символи та атрибути.

- Народний календар.
- Мудрі заповіді народної моралі.
- Дитячі ігри та іграшки.
- Народні знання та проповіді стосовно різних сфер життя людини та суспільства.
- Народні правила взірцевої поведінки та спілкування між людьми.
- Культура сімейних і родинних відносин та багато інших аспектів.

Ці складові визначають і підтримують народну ідентичність, сприяють спадковості та передачі цінностей від покоління до покоління і зберігають багатство культурної спадщини народу [40].

1.2. Використання народних традицій як могутнього засобу виховання особистості дитини

Майбутнє України в повній мірі залежить від того, як ми сьогодні вплинемо на формування громадянської свідомості та почуття патріотизму у молодому поколінні, а також їхнього зв'язку з українським корінням. Таким чином, спираючись на народні традиції, ми спрямовуємо зусилля на створення вірності ідеалам будівництва демократичної та правової держави в Україні, на гордість належності до українського народу, на підтримку національного відродження, відновлення громадянської свідомості та національного обов'язку. Ми підкреслюємо глибокий зв'язок народного спадку з духовністю особистості, інтелектуальною розвиненістю та красою. Окрім того, народні традиції, їхнє дотримання та розвиток, стають важливим внеском в загальнолюдську скарбницю духовності і світову культуру [25].

Традиції і виховання нерозривно пов'язані між собою, оскільки кожен народ завжди передає свій суспільний та соціальний досвід, духовну спадщину

від одного покоління до іншого. Народ завжди виступає в ролі вихователя молодого покоління, а виховання в свою чергу набуває народного характеру.

Слова К. Ушинського, які говорять: "Навіть найкращі системи, побудовані на абстрактних ідеях або запозичені в інших народів, не можуть зрівнятися з вихованням, створеним самим народом на основі його власних цінностей", залишаються актуальними і сьогодні [41].

Здавна українські родини передавали традиції, які вбиралися в серцях дітей. Молоде покоління виховували з урахуванням практичних навичок та знань, що відображали як матеріальний, так і духовний світ, історію свого народу, та спрямовували їх до формування світогляду, культури і духовності. Народний підхід не тільки сприяв глибокому розумінню і передачі накопичених знань, але також виховував повагу до рідного краю та його історії. Старші покоління завжди передавали свої знання та мудрість молодим, навчаючи їх організації життя [33].

Народ встановлював і вдосконалював конкретні морально-етичні норми. У прислів'ях зберігалися ці норми культурної поведінки, викладені у легкій та зрозумілій формі, сприяючи їх засвоєнню навіть дітьми дошкільного віку. Наприклад, такі прислів'я, як «На людях Ілля, а дома свиня», «Не для Гриця паляниця!», «Не літай, вороно, у чужих хоробах», «Яка совість, така й честь», виражали ці важливі норми.

Українські народні казки містили інформацію про форми та способи культурної поведінки, а також наслідки порушень цих норм. Казки, як «Котигорошко», «Дідова дочка і бабина дочка», «Яйце-райце», «Ох», «Кривенька качечка», «Правда і Кривда», несли в собі глибокий моральний зміст. Основними цінностями народної моралі були повага до вільної праці, прославлення ідеалів добра, краси і гуманних відносин. Знання свого родоводу та відчуття громадянського обов'язку підтримувались, в той час як пияцтво, лінощі, злодійство, жадібність і скупість осуджувалися. Право на вільну працю

було завойовано народом протягом століть, і в праці вони підтримували свою гідність і честь, тому цінність людини визначалася її відношенням до праці: «Без труда немає плода» [34].

В українських родинах приділяли велику увагу вихованню дітей з самого народження. Вони впроваджували у них любов до народної пісні та усної поезії. Вже змалку дітей залучали до допоміжної праці, а усвідомлення цінності праці вкладалось в них через колискові пісні, в яких вони навчалися щирості, доброти, повазі до старших і любові до рідного краю [33].

Наприклад: «Е-е, дитино, поїдемо по сіно. А я буду сіно класти, А ти будеш бички пасти...».

Коліскові пісні вміщують основні принципи безпеки у повсякденному житті. Вже з раннього дитинства навчають дітей бути обережними та уникати небезпеки, як це виразно відображено у таких рядках: "Ой ти, коту, коту, Не лізь на колоду, Бо впадеш у воду...". Сучасні колискові пісні гармонійно поєднуються з класичними народними мелодіями, завдяки чому українські колискові відзначаються неповторною мелодійністю та повторюваністю одного музичного фрагмента у вузькому діапазоні з використанням однакового ритму. У нових колискових піснях також зустрічаються відомі персонажі з народних оповідей, такі як Котик, Дрімота, та інші [25].

Українські народні пісні сповнені чарівної сили та захоплюючої краси рідної природи. Вони розвивають уявлення дітей про прекрасне та гармонійне в світі навколишнього середовища і у самій людині. Відомий педагог В. Сухомлинський підкреслював важливість народних традицій, звичаїв, свят та обрядів, які супроводжувалися народними піснями, як засобів формування особистості дитини. Він визнавав народні традиції як «живий, вічний резерв педагогічної мудрості», а також як «концентрацію духовного життя народу» [6].

Проблема підготовки до життя і праці важлива в народній педагогіці. Вирішення цієї проблеми полягає в бажанні батьків мати добрих та обережних

дітей, оскільки "Добрі діти – спокійна старість, лихі діти – старість стає пеклом".

Українські сім'ї завжди приділяли особливу увагу вихованню дітей з самого народження. Вони вчили дітей любити народну пісню та усну поезію, а з колиски діти вивчали основні моральні норми: щирість, доброту, повагу до старших і любов до рідного краю. Вже змалку дітей включали до допоміжної роботи, покладаючи в них повагу до праці завдяки колисковим пісням [33].

Концепція залучення дітей до виробничих процесів втілюється у зменшених речах для роботи (наприклад, сапках, грабельках, кісках, ціпках для обмолоту збіжжя, інструментах тощо), які діти використовували під час розваги. В сучасному світі батьки продовжують ці народні традиції та вчать дітей працювати не лише з іграшковими версіями таких інструментів, як лопатки та грабельки, але також із сучасними іграшками, що включають в себе радіоуправління, електронні машинки, телефони тощо. Отже, сімейні традиції щодо розваг змінюються та адаптуються до нових виробничих, побутових та культурно-освітніх умов, набираючи сучасні форми та способи втілення [46].

Іграшка містить в собі інформацію про економіку, рівень виробництва та інтереси того суспільства, яке її створило. Вона також відображає мету, спрямування та зміст процесу навчання та виховання в різні епохи та серед різних народів. Наших предків іграшка виконувала практичну функцію оберегу, який сприяв досягненню реальних та очікуваних результатів. Наприклад, коли іграшку клали в колиску, вона оберігала дитячий сон і забезпечувала спокій. Якщо дитина грала з іграшкою, це розглядалося як знак прибутку. Лялька символізувала продовження роду, що мало особливе значення для виживання, тому гра з нею заохочувалась. Вірили, що подарована іграшка принесе дитині здоров'я та щастя.

Дитяча іграшка служила не лише для залучення до господарської діяльності дорослих чи для уявлення себе у різних сферах, до яких дитина ще не

могла бути залучена (наприклад, мисливство, військова справа тощо), але також є об'єктом образотворчого мистецтва. Вона свідчить про смаки, рівень мистецької розробки та культурного рівня суспільства свого часу. Традиційні українські іграшки віддзеркалюють унікальну культуру, побут та менталітет нації [52].

Дитинство дошкільнят наповнене різноманітними іграми і участю у них. Гра є найдосяжнішим і захоплюючим засобом вираження своїх емоцій, почуттів і вражень. Під час гри малюки не лише набувають знань про світ, суспільні закони, красу взаємовідносин, але й вчать жити в цьому світі, розвивати стосунки з іншими, проявляти активність і організованість. Виховний аспект народних ігор полягає в тому, що у малюків виникає потреба грати певні ролі та дотримувати певних правил і норм.

Це сприяє накопиченню соціального досвіду та засвоєнню знань про правила та норми поведінки. Українські народні традиції мають значний педагогічний потенціал, оскільки вони охоплюють минуле, сучасність та майбутнє українського народу. Вони обґрунтовують право нації на власний шлях і творчість, передають важливі моральні цінності; їхня наукова сутність полягає у формуванні національної спрямованості молодого покоління та встановленні національних та загальнолюдських цінностей [54].

Таким чином під традиціями розуміємо глибоке філософсько-педагогічне поняття, яке виступає основою та набором засобів для виховання. Традиції є ключовим структурним елементом в українознавстві і визначають його основний зміст. Педагогічна сутність народних традицій полягає в передачі наступним поколінням найкращих досягнень, які український народ накопичив протягом всього свого історичного існування. Знайомство дошкільників з українськими традиціями сприяє їхньому залученню до багатой духовної і матеріальної спадщини свого народу, вивченню, утвердженню та розповсюдженню кращих звичаїв, моральних норм, цінностей та інших

складових спадщини, які є найкращими рисами українського народу. Вони передаються з покоління в покоління і зберігаються протягом століть.

Таким чином, традиції, звичаї, обряди, норми та свята ґрунтуються на досягненнях народу і об'єднують минуле, сучасність і майбутнє, сприяючи об'єднанню спільноти людей у високорозвинену націю. Через систему традицій кожен народ передає, розширює та відтворює свою духовну культуру, характер і психологію у своїх нащадках.

1.3. Вплив народних традицій на процес підготовки дитини дошкільного віку до самостійного життя

Дитинство дошкільного віку характеризується великою важливістю у формуванні особистості. І саме під час цього періоду відбувається найінтенсивніший розвиток фізичних і психічних якостей дітей, а також формування основних рис їхньої особистості. Цей період відкриває можливість для розвитку фундаментальних людських якостей, формування способу сприйняття світу, власного ставлення до себе та свого місця в цьому світі. Такий розвиток стає можливим завдяки активному розвитку фізіологічних і психологічних аспектів дітей у цьому віці, що включає розвиток мовлення, мислення і уяви [55].

В період дошкільного дитинства відбувається становлення основ свідомості і самосвідомості (дитина осмислює суспільні цінності та починає керуватися моральними нормами у своїй поведінці). Наприклад, цей час є найбільш сприятливим для формування у дитини національної самосвідомості (етнізації), включаючи її усвідомлення приналежності до певного народу, пробудження її любові та поваги до національної мови, традицій, символіки, а також розвиток основних рис національного характеру [60].

Сучасні вчені приділяють особливу вагу дошкільному дитинству, розглядаючи його як період народження та розвитку особистості, формування її ціннісного фундаменту та створення перших світоглядних уявлень. Вони класифікують цей віковий період як унікальний, під час якого «дитина виявляє себе як біопсихологічну реальність» за допомогою дорослих і власної індивідуальної діяльності. Також вони вказують на те, що «вже з перших днів свого життя діти поглиблюють національний та соціальний дух, що формує типові особистісні риси і якості, які властиві їхньому народові, а не іншому».

Потрібно враховувати, що діти на різних етапах свого вікового розвитку сприймають світ і інформацію по-різному. У відповідності до твердження відомого українського психолога Олени Кононко, процес розвитку дитини як особистості включає в себе формування різних форм сприйняття протягом дошкільного віку, такі як [29]:

- Дошкільник як суб'єкт вітального ставлення.
- Дошкільник як суб'єкт предметного ставлення.
- Дошкільник як суб'єкт спілкування.
- Дошкільник як суб'єкт самосвідомості.

Це означає, що на виховання дітей за народними традиціями мають впливати певні специфічні особливості, які вимагають вибору відповідних форм і змісту представлення народних традицій, які були б зрозумілими та доступними дошкільникам [62].

Основним об'єктом дослідження та пізнання для дошкільників разом з їхнім сприйняттям навколишнього світу є елементи національної культури та народних традицій. Формування інтересу до історії рідного регіону, його жителів, а також до культури інших регіонів включає кілька компонентів: емоційний, когнітивний та поведінковий.

Перший із них відіграє провідну роль, оскільки протягом дошкільного віку емоції є важливою складовою регуляції поведінки та розвитку

інтелектуальної сфери. Глибокі та яскраві емоції сприяють стійкому формуванню етичних понять, відчуттів, на яких вони ґрунтуються. Саме через власні переживання та емоційні враження дитина засвоює культуру нації та розвиває ціннісне ставлення до навколишнього середовища [13].

Залучення дітей до сприйняття духовної і матеріальної культури нації відбувається через діяльність, і форма цієї діяльності та взаємодія мають значущий вплив на процес формування особистості. Змістовна спільна діяльність допомагає старшому дошкільнику засвоювати соціальні цінності, отримувати практичний досвід та розвивати самостійність в дотриманні норм та правил. Різні види діяльності впливають на формування мотиваційно-емоційної сфери дитини і сприяють розвитку активного та емоційного ставлення до людей у своєму оточенні, включаючи представників різних національностей і навколишню дійсність загалом [16].

З самого раннього дитинства діти формують уявлення про такі моральні поняття, як «добро» і «зло», «щастя», «обов'язок», «чесність» та ін. У процесі росту, батьки та вихователі розширюють ці знання та навчають дітей розуміти, як застосовувати ці моральні норми у своєму житті та взаємодіях з іншими. У цьому контексті українські народні традиції та обряди грають важливу роль, оскільки допомагають дітям краще зрозуміти сутність моральних норм та правил. До таких традицій відносяться українські народні казки, легенди, прислів'я та приказки, народні пісні, свята і народні ігри. Ці елементи грають важливу роль у вихованні дітей в дошкільних навчальних закладах [18].

Діти дошкільного віку відзначаються тим, що вони сприймають світ через призму казкових та міфологічних образів, що представлені у міфах, казках, легендах, народних іграх. Під час вивчення народної мудрості діти переживають пригоди разом із «культурними героями» та свідомо ідентифікують себе з ними. Тому формування самосвідомості дітей дошкільного віку великою мірою базується на казкових та міфологічних

уявленнях про світ. Таким чином, традиції сприймаються дітьми на найранішому етапі головним чином через вивчення народних казок.

Казки виконують важливу роль у сприйнятті традицій, звичаїв, предметів оточуючого середовища та сприяють створенню національного колориту, який розширює спектр образів розповідача [34].

Змістовна та емоційно насичена розповідь або опис певного предмета, що супроводжується відповідною музикою за характером і настроєм, впливає одночасно на зоровий і слуховий рецептор дітей, збагачуючи їх спосіб сприйняття і глибше розуміння світу навколо. Наприклад, перш ніж розглядати український (польський, болгарський тощо) національний костюм, діти можуть послухати народну музику. Під час прослуховування музики, не бачачи ще костюму, діти можуть визначити, із костюмом якого народу вони сьогодні ознайомляться.

Для досягнення найкращого освітнього результату використовують підхід, який включає в себе різні види мистецтва, такі як народні форми (загадки, прислів'я, приказки, народна музика) та прикладне мистецтво (національний костюм, предмети побуту). Крім того, при дослідженні навколишнього середовища, такого як природа, місто, країна і т.д., ці традиції розширюють образ дітей і розуміння оточуючого світу [44]. Другим «традиційним» фактором (у розумінні традицій, об'єктів цього дослідження) є гра та іграшки, які починають формувати національне сприйняття світу в дітей з раннього дошкільного віку. Українські народні ігри та національні іграшки сприяють у ранньому дитинстві формуванню національної свідомості малюків.

Ознайомлення дітей із народними іграми розпочинається з попередньої розповіді про життя народу, з якого вони взяли гру. Діти дізнаються про предмети побуту та мистецтва, які пов'язані з цією грою. Це допомагає дітям сформувати уявлення про життя народу, яке відображено в грі. Щоб створити позитивний настрій, використовуються ігрові елементи народного фольклору,

такі як лічилки, жеребкування та інші, які дозволяють дітям вибирати ведучого і дотримуватися правил гри. Під час організації ігор, дбають не тільки про правильність виконання правил та рухів, але і про те, як діти взаємодіють між собою в ролевій грі [54].

Для вивчення пісенної народної творчості використовують різні жанри, такі як народні колискові пісні, а також сольні виконання без музичного супроводу як регіональний аспект. Перше ознайомлення з народною музикою включає в себе інвентаризацію виконавців (співаків, артистів, батьків, або співробітників, що виступають у національних костюмах), які супроводжують своє виконання сповідуючи зміст пісень та розповідаючи емоційні аспекти пісень і їх зв'язки з життям народу [59].

Українська фольклорна творчість вражає своєю багатогранністю жанрів та вишуканістю форм, включаючи поезію, лірику, філософські роздуми та емоційні спалахи. Як результат, протягом століть усна народна творчість стала важливим засобом узагальнення життєвого досвіду українського народу та втілення народної мудрості, світогляду та ідеалів. Фольклор віддзеркалює не тільки найважливіші історичні події України, але також зберігає численні архаїчні язичницькі мотиви і символи, які часто приховані під християнською традицією. Завдяки фольклорній спадщині можна ознайомитися з побутом попередніх поколінь українців, відчути атмосферу свят та буднів, які включають в себе магічні та захоплюючі обряди.

Українську фольклорну традицію можна розділити на два основні блоки: музично-поетичні форми (пісні, думи, приспівки тощо) і прозові (казки, легенди, анекдоти тощо). У музично-поетичних творах виділяють обрядовий фольклор, епічну та ліричну творчість. Обрядовий фольклор включає в себе календарні та родинні обрядові пісні. Епічний фольклор складається з дум і історичних пісень, а також ліро-епічних творів, які включають балади та

співанки-хроніки. Ліричний фольклор включає в себе соціально-побутову та побутову лірику [72].

Впровадження у діти знань про елементи культури народу та розвиток їх навичок відображення цих елементів у практичній діяльності відбувається шляхом вивчення національного орнаменту та вишивки, які включають в себе теми, такі як «На гостинах у народних умільців», «Чарівний килим», «Країна чарівних знаків», «Прикраси до свята», «Моя перша вишиванка» і багато інших. Такий послідовний підхід допомагає дітям краще розуміти самотність та унікальність народного декоративно-прикладного мистецтва, а також зв'язки між змістом та основними кольорами вишивки та природою. Діти також вчать про зв'язок мистецтва з повсякденним життям та національною культурою народу. Починаючи з розгляду предметів одягу та створення орнаментів з вже готових шаблонів, діти дізнаються, що народні майстрині використовували природу для створення своїх узорів, включаючи рослинний та геометричний орнаменти [39].

Ознайомлення з творами декоративно-прикладного мистецтва розширює сприйняття дітей і сприяє розвитку їх творчих образів, які подальше можуть бути втілені у практичній діяльності. Проведення комплексних занять, які включають як музичні, так і образотворчі аспекти, сприяє формуванню уявлень про декоративно-прикладне мистецтво, казки, прислів'я та приказки, а також про пісні і танці. Концепція національно-патріотичного виховання в Україні, віддавши перевагу історичному підходу до формування патріотичних поглядів у дітей дошкільного віку, акцентує на народознавчих, українознавчих і краєзнавчих аспектах. Цей підхід також відображений у різних програмах дошкільного виховання [30].

Складова частина програми для дітей дошкільного віку стосується їх ознайомлення з соціальним середовищем, а також включає завдання, які стосуються поглиблення знань про суспільні аспекти життя, причому ці

завдання стають більш докладними в кожній наступній віковій групі. У молодших дітей вимагається знання назви свого міста (села), в середній віці вони вже мають мати конкретні уявлення про Батьківщину (наприклад, «Батьківщина – це місце, де людина народилась і живе, де народились і живуть її батьки. Вона така ж рідна для людини, як її батьки, тому й називається Батьківщиною. Наша Батьківщина – Україна»). Діти мають розуміти, що ті, хто мають спільну Батьківщину, формують народ, і ті, хто народився та живе в Україні, є українським народом. Вони також повинні усвідомити, що від покоління до покоління народ передає свою мову, пісні, повагу до старших, любов до дітей і рідної домівки. Програма спрямовує на формування уявлень дітей про історію свого міста (села), походження назв та вулиць, а також географічні та історичні об'єкти свого регіону [55].

Основною складовою дошкільної освіти в Україні є також вивчення інформації про державу та розвиток поваги до державних символів. Старші дошкільники мають знати національний прапор, гімн, герб України, назву столиці, важливі географічні назви (наприклад, Крим, Карпатські гори, Дніпро), пам'ятні місця (наприклад, Тарасова гора у Каневі, Хортиця, заповідник Асканія-Нова та ін.). У вихованні цього розуміння педагоги використовують заняття, такі як «Ми живемо в Україні, ми дуже любимо її», "Пам'ятні місця України", «Рідне місто (село)», "Вулиці нашого міста (села)", «Наш герб» і інші [17].

Діти поступово мають усвідомлювати, що патріотизм також включає в себе моральні аспекти, такі як підтримка національної економіки, повага до національних виробників, економічна порядність власників підприємств тощо. Педагоги можуть використовувати приклади з історії та сучасного життя країни для роз'яснення цих концепцій. Виховання патріотизму також підтримується за допомогою літературних творів, що охоплюють історію та сучасність України, а також життя дітей і дорослих [6].

При включенні дітей до вивчення народознавства, вони поступово засвоюватимуть поняття, що кожний народ, включаючи український, має спільні звичаї, які є загальними для всіх людей. Під час дослідження традицій, народної мудрості та народної творчості, таких як пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри, загадки і інше, а також збагачуючи знання про народні ремесла, такі як вишивка, петриківський розпис, яворівська іграшка, діти розробляють більш цілісне уявлення про унікальність українського народу, виражену у мистецтві та предметній творчості. Разом із тим, вони збільшують свої знання про характерні професії власного регіону та їхніх представників. Важливо, щоб вихователі покладали основну увагу не тільки на набуття знань, але й на творче їх засвоєння та розвиток почуттів дітей. У дошкільному віці діти з радістю беруть участь у народних святах і обрядах, досліджуючи їх зміст і розвиваючи художні здібності, навички колективної взаємодії [35].

У дошкільних закладах, вивчення етнічної різноманітності світу краще починати з особистого сприйняття і дослідження безпосередніми методами. Перш за все, це включає ознайомлення дітей із народами, які проживають у країні та сусідніх країнах, а також з народами, які є носіями іноземної мови, яку діти вивчають у дошкільних закладах. Зазвичай дітей цікавлять казки, ігри, життя та обряди інших народів; вони раді спілкуванню з представниками різних національностей.

Таким чином для досягнення цих цілей використовуються різні традиційні методи: розповіді вихователя, використання художніх творів, показ народних іграшок і робіт народних майстрів, предметів побуту тощо, а також розгляд ілюстративного матеріалу, ігрові заочні подорожі та зустрічі з представниками інших країн. Вибір народних традицій, зрозумілих для дітей дошкільного віку, враховує вікові психологічні особливості та інтереси дітей, а також методи навчання рідної мови та інших елементів етнографічної культури. Дуже важливо враховувати різноманітні фактори, такі як вік, психологічні

особливості, політичні, гендерні та інші, під час вибору та використання народних традицій у виховній роботі з дітьми дошкільного віку.

Висновки до першого розділу

Процес виховання повинен завжди відповідати сучасному життю, адаптуватися до змін і використовувати найбільш відповідні методи і форми. Значні зміни в суспільстві призводять до необхідності перегляду виховної системи. Розбудова незалежної держави Україна потребує формування у молодого покоління національної свідомості, любові до Вітчизни, рідної мови, свого народу, його традицій, історії та культури. Ці завдання найкраще виконуються через Концепцію національно-патріотичного виховання молоді.

Важливою частиною впровадження цієї концепції є виховання дітей в дусі національних традицій. Ці традиції мають вбиватися в дітей з самого молодого віку, і батьки разом з педагогами повинні активно сприяти їх усвідомленню та прийняттю. Виховання на національних традиціях допомагає вирішити кілька важливих виховних завдань, таких як формування патріотизму, прив'язаності до рідного краю, розвиток естетичних та моральних цінностей, готовність до самостійних життєвих виборів, формування громадянської свідомості.

Почати систематичне виховання на основі народних традицій важливо навіть у дошкільному віці. Саме дошкільний заклад може стати ключовим етапом у формуванні справжнього українця з національною свідомістю.

При використанні українських національних традицій у вихованні дошкільників важливо використовувати різні методи і форми, такі як бесіди, спостереження, розповіді, конкурси, свята, розваги, екскурсії, ігри, ініціювання самостійної роботи дітей щодо створення простих виробів, пов'язаних із національними традиціями.

РОЗДІЛ II

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Педагогічні умови використання народних традицій у сучасному закладі дошкільної освіти

Педагогічне значення народних обрядів, звичаїв і традицій полягає в передачі наступним поколінням найкращих досягнень, що були створені українським народом протягом всієї його історії. Виховання дітей на основі української культури і національної спадщини допомагає їм досягнути цінність власної нації, освоїти культурні та моральні норми та етичні цінності, зберегти і розвинути найкращі традиції і звичаї українського народу, а також збагатити свої емоційні та інтелектуальні горизонти. Ці цінності передаються прийдешнім поколінням і зберігаються на протязі століть [7].

Аналіз основних психолого-педагогічних досліджень демонструє, що педагогічний процес лише у певній мірі сприяє національному вихованню дітей дошкільного віку. Таким чином, постає питання щодо визначення комплексу педагогічних умов, що спроможні найбільш ефективно забезпечити процес формування уявлень про народні традиції у дітей старшого дошкільного віку [20].

Для успішного формування уявлень про народні традиції у дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти необхідно створити певні педагогічні умови:

- впровадження педагогами до освітньо-виховної роботи та систематичне проведення з дітьми старшого дошкільного віку інтегрованої освітньої діяльності;

- формування розвиваючого предметно-просторового середовища групи шляхом використання необхідного методичного матеріалу, що спрямований на розширення у дітей уявлень про традиції їх народу;

- організація ефективної взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї.

Організація вищезазначених умов, що стоять перед ЗДО є однією із з соціально-педагогічних завдань для успішного формування у дітей уявлень про народні традиції. В закладі освіти необхідно забезпечити педагогічний супровід національного та етнокультурного розвитку дитини. Проводити таку роботу слід з урахуванням сучасних вимог.

Інтегрованість процесу формування уявлень про народні традиції рідного краю у дітей 5-7 років полягає у створенні цілісного етнокультурного середовища, як такого що наповнює навколишній простір дошкільнят. Особливості такого середовища обумовлені компонентами культури етносу, що характеризують його якісну сторону [19].

Етнокультурне середовище дошкільного закладу освіти повинно мати великий потенціал для педагогічного розвитку. Це означає, що це середовище має бути здатним сприяти повноцінному зростанню та формуванню особистості дитини. У свою чергу, можливості, які надає етнокультурне оточення для дитини, можна розглядати як систему структурних елементів цього середовища, що впливає на розвиток особистості дошкільника та враховує особливості його етнокультурного контексту [36].

Інтегрованість процесу формування уявлень про народні традиції рідного краю проявляється при дотриманні наступних умов:

- залучення дошкільника до різноманітних видів діяльності (комунікативної, пізнавально-дослідницької, образотворчої, сприйняття фольклору, трудової, рухової. Пріоритет варто за ігровою діяльністю);

- насичення педагогічного процесу через активне залучення дитини до культурної спадщини народу – екскурсії до місцевих музеїв, тематичних прогулянок, участі у народних святах, розвагах та інших заходах;

- активізація зацікавленості рідним краєм, культурою свого народу з урахуванням національних та індивідуальних особливостей дошкільнят.

Реалізацію завдань щодо формування уявлень про національні традиції у дітей старшого дошкільного віку в умовах впровадження Базового компоненту дошкільної освіти слід здійснювати у процесі спільної, освітньо-виховної та самостійної діяльності [2].

Процес формування уявлень про народні традиції у дітей старшого дошкільного віку в умовах групи може здійснюватися в різних формах пізнавальної роботи, проте пріоритетом є, на наш погляд, має бути екскурсійна робота [9].

Екскурсія – це форма організації освітнього процесу (а також культурно-дозвільної діяльності), що дозволяє проводити спостереження та вивчення різних предметів та явищ у природних умовах, або на виставках, у музеях тощо.

У контексті формування у дошкільнят уявлень про народні традиції мета екскурсій та тематичних прогулянок полягає у безпосередньому знайомстві з об'єктами навколишньої дійсності, під час якого діти отримують живі враження, знайомлять із звичаями та традиціями, що формують почуття любові до рідного міста та людей, що живуть у ньому.

Для поглиблення народознавчих знань у дітей можна організувати «мандрівки» до українського села, під час яких важливим елементом є пригощання дітей національними стравами. Однак особливість таких святкових

обідів полягає в активній участі дітей у приготуванні національних страв, таких як вареники, галушки, жайворонки, гречаники і т. д [48].

Діти отримають багато радості від участі в справжніх обрядових подіях, таких як розписування писанок, вишивання рушників, створення витинанок та участь у колядках, щедрівках, посіваннях. Діти ходять від хати до хати напередодні різдвяних і новорічних свят разом з такими обрядами. Для них незабутнім досвідом буде також участь у святковому оформленні групової кімнати у дошкільному закладі та в озелененні перед Зеленими святами (Трійцею) [65].

Дошкільнята діти поступово набувають розуміння, що кожен народ, включаючи український, має свої власні традиції, які є спільними для всього народу. Під час навчально-виховних занять з використанням матеріалів народознавства, у дітей формується уявлення про національні звичаї та традиції, національні обряди, народну творчість, що відображена у декоративно-ужитковому мистецтві, а також про народні галузі господарства і ремесла.

Особливого значення мають екскурсії до музеїв історичних, або таких у яких представлені пам'ятки народної творчості і культури.

Важливо відзначити, що багато спеціалістів у сфері музейної педагогіки підкреслюють важливість належної організації ознайомлення дошкільнят з музеями. Це включає вибір таких робочих методів, які найкраще підходять для досягнення цілей музейної педагогіки. Т. Чернишова описує екскурсію як «колективний огляд музею, видатного місця, виставки тощо, здійснюваний за певним маршрутом під керівництвом екскурсовода з пізнавальними, освітніми, виховними метами і навіть задоволенням естетичних потреб протягом вільного часу» [70].

Музейні екскурсії мають різні різновиди, які відрізняються за різними критеріями, такими як місце проведення, об'єкти, тематика, мета та вік учасників екскурсії. Екскурсії можуть проходити в приміщенні музею,

включаючи його експозицію, виставки та відкриті фонди, а також поза музейною будівлею, де показують пам'ятки та історичні місця. Існують також комплексні екскурсії, які об'єднують тематичний огляд музейної експозиції та відвідування природних об'єктів.

Екскурсії мають кілька характерних рис, з них головною є пріоритет зорового сприйняття, підкріпленого відповідним усним поясненням. Зорове та вербальне сприйняття посилюється фізичною активністю учасників, включаючи рух вздовж певного маршруту, огляд об'єктів з різних точок зору та на різних відстанях. Крім того, екскурсія передбачає колективне спостереження, що призводить до створення специфічної психологічної атмосфери в групі. Ця атмосфера сприяє кращому сприйняттю та засвоєнню інформації, яку було побачено і почуто під час екскурсії [70].

Екскурсія проводиться під керівництвом екскурсовода на певну тематику і за певним маршрутом, тобто вона є організованого характеру.

Проводячи екскурсію з дітьми старшого дошкільного віку, необхідно враховувати психолого-педагогічні особливості вікової групи. Істотною особливістю дитячого сприйняття є те, що діти краще засвоюють матеріал через дотик. Спеціалісти, які працюють з дітьми, повинні вводити в експозицію або спеціально приносити на заняття експонати (копії, дублікати, моделі), які дитина може взяти в руки.

Сприйняття музейної інформації передбачає велике розумове та фізичне навантаження навіть від дорослих відвідувачів. Але те, що і їм дається нелегко, становить для дітей особливу складність. Обмежена здатність дитини до тривалої уваги та швидка втомлюваність створюють перешкоди для того, щоб вона могла провести довше часу біля музейних вітрин, ретельно розглядаючи багато експонатів та отримуючи нову інформацію. Саме тому, працюючи з дітьми, важливо мати чітке розуміння того, скільки часу триватиме екскурсія, що важливо показати та у якому обсязі. Найбільш ефективне сприйняття

інформації у дітей відбувається протягом перших 15-20 хвилин, після чого рівень уваги знижується. Отже, у разі тривалості екскурсії 40-45 хвилин рекомендується робити першу половину більш інформаційно насиченою, а другу половину - додавати елементи гри, творчої роботи або фізичної активності дітей. Фізична активність може бути пов'язана з оглядом конкретного експонату (діти можуть самостійно розглядати великі предмети, обходити їх, нахилитися, сідати, заглядати всередину), але також може бути корисною короткою перервою під час екскурсії.

Важливо також пам'ятати (що дуже часто забувається), що дітям важко тримати одну позицію без руху. Тому час, проведений в одному місці, повинен бути обмеженим і зазвичай не перевищує 1-3 хвилин. Обов'язковою формою роботи з формування уявлень про народні традиції має бути тематична діяльність. Таким чином єдина можливість надати дітям необхідну інформацію про історію та народні традиції – це тематично-організована діяльність, сформована з урахуванням краєзнавчої специфіки. Така організована діяльність дозволяє формувати у дітей дошкільного віку систему знань з історії та традиції рідного міста та країни, виховувати почуття любові до своєї батьківщини, гордості за неї. Дуже важливо, щоб організована діяльність була побудована на засадах наступності з іншими формами роботи, наприклад, з екскурсіями та цільовими прогулянками [69].

Діти дошкільного віку з радістю беруть участь у різноманітних святах, які включають обрядові дійства, такі як колядування, щедрування, веснянки та гаївки, а також виконання пісень, пов'язаних з обжинками. Важливо, щоб будь-які інсценування супроводжувалися музичним супроводом і танцями, які сприяють позитивним емоціям і хорошему настрою дітей.

Сучасна методика проведення тематично організованої діяльності народознавчого характеру дуже рухлива, варіативна. Вибір конкретних методів

та прийомів залежить від умов ЗДО, віку дітей, досвіду та ентузіазму вихователя [58].

І все ж відзначимо, що найбільш ефективні тематичні заняття, що будуються як багатовидові, синтетичні, включають:

- розповідь педагога;
- демонстрацію музейного предмета, слайдів, репродукцій, фотографій, необхідних під час розмови;
- елементи гри, пластичного руху, своєї театральної реалізації;
- обігрування українських народних обрядів та традиційних свят;
- прослуховування творів музичного фольклору та фрагменти народної музики.

Бондаренко Н., при розгляді виховання дітей в дошкільному закладі на основі народних звичаїв та обрядів, розглядає важливі аспекти виховання дітей з використанням народних традицій, обрядів, а також символів та їх залучення до національного духовного спадку українського народу. Дослідниця рекомендує включати до навчально-виховного процесу завдання, які спрямовані на вирощування у дітей перш за все почуття любові до рідного краю, землі своїх предків, рідної мови, свого дому, до Батьківщини, а також розвивати у них почуття гордості за свій народ, повагу до національної культури, національних традицій та оберегів [6].

Процес формування уявлень про народні традиції у старших дошкільнят занадто складний і багатогранний, щоб фахівці ЗДО (навіть висококваліфіковані) могли здійснити його самостійно. Тому абсолютно необхідною умовою ефективності цього процесу є участь різних зацікавлених сторін, тобто. соціальних партнерів. Таке партнерство може бути організоване за кількома напрямками.

Використання бібліотечних ресурсів. У нашому дослідженні вже відзначалася величезна роль художньої літератури у формуванні у дошкільнят

уявлень про національні традиції. Однак далеко не кожен заклад дошкільної освіти має необхідну кількість такої літератури. Тим часом, фонди дитячих бібліотек, зазвичай, комплектуються новітньою, актуальною, якісною з поліграфічної погляду літературою, зокрема і краєзнавчого змісту [45].

Створення позитивного та радісного емоційного середовища для дітей у дитячому садку залежить від використання народної культури педагогами. Веселі ігрові пісні та яскраві образи виробів декоративно-ужиткового мистецтва, що належать до народних традицій, завжди викликають у дітей радісну посмішку та захоплення [73].

Дітей старшого дошкільного віку, які вже можуть розуміти духовно-моральні та естетичні цінності народних традицій, можна активно включати у вивчення історичної пам'яті народу, його художню спадщину, традиції святкувань, відпочинку та фольклорні події, які відповідають народному календарю. Першочергово, предмети оточення, що розбудовують емоційну свідомість дітей, розвивають їхнє почуття краси та цікавості, мають національний характер. Це допомагає вже з раннього віку дітям зрозуміти, що вони є невід'ємною частиною українського народу.

Змалку діти в дошкільному віці набувають розуміння різних моральних норм, понять таких як добро і зло, щастя, обов'язок, чесність та інші. З часом, батьки та вихователі доповнюють і розширюють знання, які діти отримали про ці моральні норми, пояснюють їх і допомагають зрозуміти, як їх втілювати у повсякденному житті та у взаємодії з іншими. У цьому контексті українські народні традиції та обряди виявляються корисними, оскільки допомагають дошкільнятам краще усвідомити суть морально-етичних норм та правил поведінки. Також до виховання в дитячих дошкільних закладах вносять свій внесок українські народні казки, оповідки, легенди, прислів'я та приказки, народні пісні, свята і ігри та інші аспекти народної культури. Все це розширює спектр знань та виховних можливостей для дітей у дошкільному віці.

По-друге, слід ширше використовувати фольклор у всіх його проявах, це – казки, пісні, прислів'я, приказки, загадки тощо. Використання фольклору сприяє формуванню у дитини таких якостей: любові до Батьківщини, свого народу, народних звичаїв та традицій [71].

Оскільки діти дошкільного віку мають тенденцію сприймати етнічний світ навколо через призму казкових та міфологічних образів, їх уявлення про світ і власну самосвідомість формуються завдяки містичним історіям, що містяться в міфах, казках, легендах і народних іграх.

Під час ознайомлення з народною культурою, діти свідомо ідентифікують себе з "культурними героями" і відчують себе частиною свого етнічного спадку. Таким чином, формування самосвідомості у дошкільнят зазвичай базується на їх уявленнях про світ, які ґрунтуються на казкових і міфологічних подіях. Казки відіграють важливу роль у сприйнятті дітьми традицій, звичаїв, предметів навколишнього середовища та допомагають створити національний колорит у їхніх сприйняттях і розповідях.

Дослідження цих матеріалів (включаючи українські народні свята та обряди, стиль оформлення житла і одягу, а також декоративно-прикладне мистецтво) буде корисним не лише для педагогів, які працюють з дітьми старшого дошкільного віку, але й для розширення їх власної особистісної культури [74].

Знайомство з матеріалом кожної теми не вимагає додаткових занять, а може включатись у різні види діяльності, передбачені базовою програмою (мовленнєву, музичну, фізкультурну, образотворчу) тощо. Слід особливу увагу приділяти розвитку мови дітей, оскільки це забезпечує розвиток особистості на основі того духовного багатства, яким пронизана українська мова (казки, віршики, твори українських дитячих письменників, поетів).

Для створення оптимальних умов для емоційного сприйняття народних казок дітьми дошкільного віку педагоги впливають на відчуття та свідомість

дітей за допомогою комплексу заходів. Для досягнення найбільш ефективного виховного впливу казки поєднують із різними видами мистецтва, такими як малі фольклорні жанри, зокрема загадки, прислів'я та приказки, народні ігри, народну музику і так далі. Вони також використовують декоративно-прикладне мистецтво під час ознайомлення дітей з навколишнім світом.

Оскільки у дошкільнят важливе конкретно-образне мислення, основна увага у виховній роботі приділяється таким ігровим методам та прийомам, як сюжетно-рольові ігри, аналіз життєвих ситуацій, гра-драматизація, гра-мандрівка, інсценування, екскурсії, розваги, вечорниці, свята і інші [60].

У дошкільних закладах освіти проводяться заняття, які мають національно-пізнавальний зміст, такі як "Щедрий вечір, добрий вечір", "А вже весна, а вже красна", "Умілі писанкарі", "Свято врожаю" і інші подібні. Під час таких свят педагоги активно використовують різноманітні методи та засоби навчання, включаючи цікаві наративи, вивчення народних виробів, перегляд картин, обговорення їх, художні роботи та усні народні твори, такі як загадки, вірші, прислів'я і приказки. Також використовуються ігри, народні пісні, а також сучасні мультимедійні засоби тощо.

Вважаємо, що народні ігри вражають своєю особливістю, оскільки, будучи заснованими на моральних цінностях, вони сприяють соціальній гармонії особистості і вчать дітей цінувати досягнення, які вписуються в загальне життя дитячої спільноти, а не лише індивідуальні.

Ще однією традиційною практикою, що застосовується в дошкільному віці, є використання ігор та іграшок. Українські народні ігри та іграшки вже на початковому етапі дитинства сприяють формуванню національного сприйняття світу у дітей дошкільного віку. Ознайомлення з народними іграми розпочинається з вступної розповіді вихователя про історію нації, її життя та побут, показу предметів побуту та мистецтва. Це допомагає дітям бачити, що в іграх відображено життя нації. Під час таких вступних занять вихователі

можуть з вигодою використовувати ігровий фольклор, такі як ігрові пісні, дражнилки, лічилки, небилиці, заклички та жартівливі елементи, щоб створити більш емоційну та позитивну атмосферу [48].

Для ознайомлення дітей із народною пісенною творчістю використовують народні пісні, частівки та колискові. Перший контакт із народною музикою може відбуватися за участю запрошених співаків, таких як артисти, батьки або працівники, які виступають у національних костюмах. Вони можуть супроводжувати своє виконання емоційною розповіддю про зміст пісень та їх зв'язок із життям народу.

Ознайомлення дошкільників з національними узорами та вишивкою полягає в спрощенні їхнього знання про складові народної культури через розвиток навичок використання цих знань на практиці. Для цього влаштовані такі заняття, як «Моя перша вишивка», «Візит до народних майстрів», «Чарівність килима», «Земля чудесних символів» та інші.

Розподіл цих занять на окремі етапи допомагає дітям зрозуміти самобутність і унікальність народного декоративно-ужиткового мистецтва, зв'язок між орнаментами та кольорами вишивки та оточуючим середовищем, а також взаємозв'язок мистецтва з побутом і життям народу. Процес ознайомлення починається з розгляду предметів одягу та композиційних орнаментів із готових шаблонів[11].

Під час таких занять дошкільники дізнаються, що рослинні та геометричні орнаменти народні майстри створювали на основі натуральних образів. Знайомство з творами декоративно-ужиткового мистецтва розширює сприйняття дітьми і сприяє розвитку їх творчих задумів та їх подальшій реалізації.

Дитина краще засвоює інформацію, якщо вона супроводжується сильними емоціями. Якщо дитина виявляє інтерес, це вже свідчить про емоційний зв'язок, виражений у формі цікавості. Цікавість може стати вихідною точкою для появи

допитливості, і навпаки, допитливість є проявом інтересу. Взаємозв'язок між цими поняттями очевидний.

Під час ознайомлення дітей із українськими народними промислами, вихователі представляють найпоширеніші професії, які існують на території їх рідного краю, і пояснюють особливості їхньої роботи, використовуючи конкретні приклади. Головною метою педагога є створення сприятливої та творчої атмосфери для засвоєння цих знань, а не лише передача інформації. Дитячий вік - це час, коли діти з радістю беруть участь у різних іграх і святах, включаючи народні обряди, що сприяє розвитку їхніх художніх навичок і формує колективну взаємодію [16].

Робота із сім'єю. Дуже важливо забезпечити ефективну взаємодію закладу дошкільної освіти та сім'ї: хоч би які зусилля докладали фахівці ЗДО, намагаючись ефективно організувати процес виховання любові до рідного краю, всі ці зусилля можуть виявитися марними, якщо не скоординовані дії ЗДО та сім'ї.

Почуття приналежності до свого народу є так само природним, як любов дитини до батьків, рідного дому, як її схильність до рідної мови, звуки якої вона чує з колиски. В ідеї сім'ї зливаються думки і почуття про народ і Батьківщину, про обов'язок і вірність, про міцність духу. Українська сім'я споконвіку складалася як джерело віри, сили та любові до один одного та рідного краю.

Сім'я протягом століть зберігала і передавала такі якості як правдивість, мужність, хоробрість, милосердя, вірність, честь, шляхетність, жертвність, любов до свободи – якими відрізнялися наші предки, і завдяки яким Україна стала країною, яку всі ми знаємо і плачемо. Такий шлях передачі від покоління до покоління скарбів культури, зокрема культурних традицій. Поступово розширюючись, ця любов до рідного перетворюється на любов до своєї країни – до її історії, її минулого і сьогодення [36].

Ураховуючи вищевикладене, ми вважаємо, що для формування уявлень про народні традиції у дітей старшого дошкільного віку дуже важливо встановити спільну співпрацю між дошкільними закладами та сім'ями вихованців. Це означає:

- Розвивати партнерські стосунки з батьками кожного дитини, об'єднуючи зусилля для спільного виховання та розвитку дітей і створюючи атмосферу спільної зацікавленості, емоційної та інформаційної взаємопідтримки.

- Забезпечувати батьків у їхній вірі у власні педагогічні здібності.

Педагоги мають використати потенціал сімейного виховання для вдосконалення процесу формування уявлень про народні традиції. Зокрема можна залучити батьків до організації екскурсійної роботи. Робота у міні-музеї ефективна, коли активно залучені до неї батьки. Екскурсії, спільні свята та вікторини, створюють у дітей сильну мотивацію до пізнання, створюючи емоційний фон, на якому досить складні відомості засвоюються легко та невимушено. Спільний підбір експонатів, оформлення експозицій сприяють стимулюванню пізнавальної активності дітей, викликають інтерес та бажання дізнатися якнайбільше. Робота з батьками передбачає розвиток усвідомлення батьками необхідності вирішення проблеми формування уявлень про народні традиції у старших дошкільнят. Досягнення поставленої мети передбачалося через такі форми роботи: консультації, виконання домашніх завдань та інші форми роботи [19].

Крім того, у плані роботи з батьками необхідно намічати теми зборів, консультацій, стендів для батьків, присвячених ознайомленню дітей з історією та традиціями області та країни.

Особливо важливим напрямом соціального партнерства дошкільної освітньої організації та сім'ї ми вважаємо проведення спільних заходів за участю основних суб'єктів педагогічного процесу (діти-батьки-вихователі).

Форми роботи тут – різноманітні свята, дозвілля, конкурси, тобто. спільні (зазвичай, тематичні) заходи з участю педагогів, батьків, дітей. Такі неформальні варіанти роботи дитячого садка із сім'єю особливо сприяють встановленню взаємовідносин співробітництва, допомагають створити емоційний комфорт у групі. Завдяки встановленню позитивної емоційної атмосфери батьки стають більш відкритими для спілкування, охоче роблять свій внесок у справу формування уявлень регіональних народних традицій.

Вибір народних традицій для дошкільників повинен враховувати ряд особливостей їхнього вікового розвитку та психологічних характеристик. Це включає здатність сприймати та переживати художні твори, адаптацію змісту, форми та обсягу матеріалу та засобів народознавства до дитячого розуміння, а також врахування інтересів дітей.

Сучасний процес виховання включає комбінування сучасних методів історії, педагогіки, народних традицій, народної творчості та різних видів народного мистецтва. Загалом, народознавство відіграє важливу роль у розвитку особистості, це безмежний резервуар для цього процесу.

Таким чином, формуванню уявлень про народні традиції у старших дошкільнят сприяє: забезпечення інтегрованості процесу формування уявлень про народні традиції рідного краю у дітей. Створення групи предметно-розвивального середовища етнокультурної спрямованості; організація ефективної взаємодії дошкільної освітньої організації та сім'ї.

2.2. Експериментальне дослідження проблеми використання педагогічного потенціалу народних традицій у процесі виховання особистості дітей дошкільного віку

Планом реалізації експериментального дослідження передбачається забезпечення дослідником послідовності, взаємопов'язаності та

взаємозалежності усіх етапів дослідження, на кожному із яких вирішуватимуться певні завдання та застосовуватимуться певні методи.

Експериментальна робота проводилась на базі КЗ «Заклад дошкільної освіти № 3 «Дитяча Академія» та ДНЗ № 26 м. Чернігова. Під час експерименту було залучено старші групи дітей, загальною кількістю 40 осіб (по 20 дошкільнят у експериментальній і контрольній групах). Відповідно до теоретичного обґрунтування даної проблеми, (яке було висвітлено у попередніх розділах та підрозділах) була розроблена методика дослідження, яка була реалізована у три етапи.

Перший етап – констатувальний (виявлення рівня сформованості уявлень про народні традиції у дітей старшого дошкільного віку).

Крім того, на цьому етапі визначались рівні, критерії та показники сформованості уявлень про народні традиції.

Другий етап – формувальний (були проведені заходи щодо удосконалення процесу національного виховання, зокрема через підвищення рівня знань та умінь щодо національних традицій)

Третій етап – контрольний (було проведено повторне визначення рівнів сформованості знань, умінь та зацікавленості дітей у народних обрядах та святах).

Кожний з визначених етапів мав свою мету, завдання та методику дослідження.

На констатувальному етапі дослідження були вирішені наступні завдання:

1. Визначити критерії і показники сформованості уявлень про народні традиції у дітей старшого дошкільного віку.

2. Підбір завдань для визначення рівня сформованості уявлень про національні традиції у дітей старшого дошкільного віку.

3. З'ясувати рівень сформованості уявлень про народні традиції у дітей старшого дошкільного віку та провести аналіз отриманих результатів.

Для реалізації першого завдання констатувального етапу експерименту необхідно розробити відповідні критерії та якісні характеристики, які служитимуть показниками сформованості уявлень про народні традиції. Нижче наведено розроблений нами варіант критеріїв та показників для визначення рівня освоєння знань та уявлень про народні традиції дітьми.

Інформаційно-змістовний критерій визначає ступінь, на якому діти оволоділи необхідними знаннями та уявленнями про народні традиції. Це включає в себе знання про свій рід і родинні традиції, знання про обряди та звичаї рідного краю та народу, а також знання про елементи культури свого народу, усвідомлення творів українського фольклору та сучасної дитячої культури різних жанрів.

Особливості пізнання навколишньої дійсності в дітей характеризуються тим, що світ розглядається ними не тільки як стабільний і такий що не змінюється, але також як щось, що може бути різним в залежності від контексту. Вік 5-7 років характеризується формуванням основ символічного сприйняття світу, розвитком сенсорних та інтелектуальних здібностей. Діти цього віку здатні співставляти себе з іншими людьми, аналізувати події з погляду інших осіб, розуміти мотиви їхньої поведінки, а також самостійно уявляти результати продуктивних дій [49].

Даний критерій вимірюється через розуміння дитиною знань та уявлень про свою родину, родинні традиції, рідний край (місто чи село), а також засвоєння основ патріотизму через доступні уявлення.

Емоційно-ціннісний критерій визначає рівень сформованості уявлень про національні традиції, враховуючи емоційний розвиток дитини в цьому процесі. Ми підтримуємося положеннями провідних фахівців, які наголошують на важливості ролі емоцій у вихованні старших дошкільників, оскільки вони

допомагають здобути знання та сприйняти соціокультурний досвід попередніх поколінь. Ефективність засвоєння дитиною елементів соціального життя залежить від її емоційного ставлення до цього процесу.

Діти дошкільного віку володіють безмежною довірливістю до дорослих, їхні емоції легко реагують на оточуючі впливи і надихаються іншими. У цьому віці їх емоції виходять за межі імпульсивності і стають більш обдуманими. Вони розвивають почуття відповідальності, справедливості, великодушності і починають отримувати радість від ініціативних дій та взаємодії з однолітками. Їхні емоції перетворюються на стійкі форми особистості і виявляються у різних ситуаціях.

У віці 6-7 років формуються ціннісні орієнтації особистості, які стають основою для їхніх емоцій, виражених в ставленні до самих себе, до інших людей, а також в сприйнятті соціальних та моральних цінностей, родинних традицій і багато іншого.

Емоційно-ціннісний критерій патріотичної вихованості старших дошкільників оцінюється наступним чином: ступенем позитивного ставлення дитини до знань про свою родину, народ – його традиції, культуру, історію тощо; зацікавленістю в інформації про національні традиції, рідний край, Батьківщину; усвідомленням цінностей національної культури.

Показники цього критерію включають в себе прояви інтересу та позитивних емоцій щодо родини, народу, його традицій, культури, історії тощо; реакцію на народні обряди, традиції, фольклор; вміння цінувати національну спадщину.

Поведінково-діяльнісний критерій. Дієвість - це ключова риса національної свідомості, оскільки вона перетворює емоції на конкретні дії та кроки, які поліпшують якість життя громадян. Ще з раннього дитинства діти повинні розуміти, що громадянин України виявляє свою приналежність не лише словами, але й через вчинки та дії, які приносять користь Батьківщині.

Основними компонентами цього критерію є специфіка поведінки, орієнтація, діяльність, колективні та трудові навички, що стосуються національних традицій, дотримання обрядів, участь у громадському та культурному житті, повага до національних і родинних традицій, що, в кінцевому підсумку, визначають етнічні стандарти поведінки особистості. Всі ці аспекти відображають практичну сторону розвитку особистості.

Оскільки формування уявлень про національні традиції має активний характер, виховання проводиться через організацію навчальної та практичної діяльності дітей дошкільного віку, яка включає індивідуальні та групові аспекти. Старші дошкільники, спілкуючись один з одним, мають здатність спрямовувати свої дії на допомогу тим, хто цього потребує.

Повсякденні, чуттєво-предметні дії, які виконуються дітьми у спільній діяльності з дорослими та ровесниками, є основою для розвитку їхніх почуттів, включаючи громадянські та патріотичні почуття. Ця спільна діяльність дітей та дорослих має емоційний компонент і спрямована на розвиток дитячої потреби виражати свої почуття через творчий, ігровий процес, а також у процесі вивчення обрядів та фольклору нації та збереження традицій рідного краю.

З огляду на визначені та описані критерії, які допоможуть дізнатись про рівень сформування уявлень щодо народних традицій у старших дошкільників, нами були розроблені і показники та рівні сформованості уявлень, що покликані деталізувати кожен із визначених критеріїв.

У нашому дослідженні ми використали наступні методи для дослідження та узагальнення передового педагогічного досвіду: аналіз наукових джерел, вивчення сучасних програм, аналіз планування занять, спостереження за педагогічною роботою з дошкільниками та їхніми батьками. Вивчення науково-методичної літератури, пов'язаної з нашою темою дослідження, допомогло визначити конкретні аспекти, які дозволяють уточнити завдання.

За допомогою розроблених критеріїв та показників ми визначили рівні сформованості уявлень про народні традиції у дітей старшого дошкільного віку.

Високий рівень сформованості характеризується правильним, глибоким розумінням об'єкта культури, системним відображенням його закономірностей у висловленому судженні, здатністю до узагальнення, вираженою вибірковістю інтересів у відношенні до предметів народної культури, усвідомленістю у власних виборах та здатністю використовувати знання про традиції у творчій діяльності.

Середній рівень сформованості характеризується поверхневими уявленнями про традиції, фрагментарним розумінням об'єкта культури, нестійкістю інтересу до предметів рідної культури та не завжди мотивованим вибором, умінням розвивати гру не завжди за власним бажанням.

Низький рівень сформованості характеризується відсутністю чіткого розуміння об'єкта культури, недостатньо виразним інтересом до предметів рідної культури, нестійкістю мотивації та обмеженою здатністю використовувати знання про традиції у творчій діяльності.

Таблиця 2.1.

Критерії, показники та рівні сформованості знань у дітей старшого дошкільного віку

Критерії	Рівень сформованості	Показники
Інформаційно-змістовий	низький	<ul style="list-style-type: none"> • діти не мають знань про традиції та звичаї українського народу; • не можуть назвати народні свята і не розуміють їх суті та особливостей проведення; • вони не відповідають на запитання щодо народного фольклору, не знають народних пісень, приказок та загадок;

		<ul style="list-style-type: none"> • не можуть перелічити жодного предмету національного одягу.
	середній	<ul style="list-style-type: none"> • знання у дітей про традиції та звичаї українського народу є дещо нечіткими; • вони не завжди можуть правильно назвати народні свята і повністю розповісти про їх сутність та особливості проведення; • щодо народного фольклору, вони відповідають на запитання не завжди чітко і можуть допускати помилки, але вони знають народні пісні, приказки та загадки; • не можуть перелічити всі предмети національного одягу та детально описати їх.
	високий	<ul style="list-style-type: none"> • у дітей наявні достатньо стійкі знання про традиції та звичаї українського народу; • правильно називає народні свята, розкриває їх зміст та особливості проведення; • безпомилково відповідає на запитання про народний фольклор, знає народні пісні, приказки та загадки; • перелічує всі предмети національного одягу, описує їх.
Емоційно-ціннісний	низький	<ul style="list-style-type: none"> • діти не виявляють зацікавленості у народних традиціях і обрядах; • вони не беруть участі у народних святах та подіях, навіть якщо їх спонукає вихователь; • не виявляють інтересу до народного фольклору; • не використовують предмети побутово-ужиткового мистецтва у своїх іграх.

	середній	<ul style="list-style-type: none"> • цікавість до народних традицій та обрядів не є стійкою; • поширення пізнавального інтересу можливе лише після активної взаємодії з вихователем на народних святах та заходах; • вони ознайомлюються з народним фольклором з певним захопленням, і часто використовують предмети побутово-ужиткового мистецтва у своїх іграх.
	високий	<ul style="list-style-type: none"> • дошкільнята проявляють активну цікавість до народних традицій та обрядів; • приймають активну участь у народних святах та заходах; • з великим задоволенням знайомляться із народним фольклором; • їм подобається у своїх іграх використовувати предметами побутово-ужиткового мистецтва;
Поведінково-діяльнісний	низький	<ul style="list-style-type: none"> • отримані знання про традиції та звичаї не знаходять відображення у практиці, навіть коли вихователь або батьки намагаються спонукати до цього; • у повсякденному житті вони не дотримуються традицій та обрядів українського народу; • в їхніх ігрових сюжетах не відчувається національна тематика та відсутня деталізація образів.
	середній	<ul style="list-style-type: none"> • отримані знання про традиції та звичаї іноді застосовуються на практиці, але це зазвичай стається

		<p>лише під впливом вихователя або батьків;</p> <ul style="list-style-type: none"> • у повсякденному житті майже не спостерігається дотримання традицій та обрядів українського народу; • в їхніх ігрових сюжетах рідко зустрічається національна тематика і відсутня деталізація образів.
	високий	<ul style="list-style-type: none"> • у своїй діяльності вміють застосовувати на практиці отриманні про традиції і звичаї знання; • у повсякденному житті дотримуються традицій та обрядів українського народу; • у їх ігрових сюжетах присутня національна тематика та деталізація образів;

У ході нашої роботи, ми використали наступні методи для визначення рівнів сформованості уявлень старших дошкільників про українські народні традиції:

I. Ми провели анкетування батьків з метою виявлення загального інтересу усіх членів родини до національних традицій, історії країни, міста та сімейних традицій. Ми також прагнули розвивати зацікавленість дитини до традицій минулого народу.

II. Діагностика старших дошкільників була спрямована на визначення рівня їх знань, навичок і інтересу щодо українських народних традицій. Діти відповідали на питання, пов'язані з їхніми уявленнями про народні традиції, розумінням їхнього суттєвого змісту та здатністю назвати традиції, які існують у їхній сім'ї та найближчому оточенні. У додатку Б наведено опис процедури діагностики для визначення уявлень старших дошкільників про народні традиції.

III. Ми також проводили спостереження за поведінкою дітей з метою виявлення особливостей їхньої поведінки, пов'язаної з народними традиціями. Ми використовували різноманітну інформацію для об'єктивного відображення проявів поведінки дітей у процесі спілкування. У додатку В наведено приклад бланка-схеми для проведення спостереження.

Ці методи дозволили нам отримати комплексне уявлення про рівні сформованості уявлень старших дошкільників щодо українських народних традицій.

З метою виявлення інтересу членів родини дітей до народних традицій та культурної спадщини нами було проведення анкетування батьків вихованців старших груп. Батькам необхідно було відповісти на питання «так», «ні» або «маю труднощі у відповіді».

Першим запитанням анкети було «Чи підтримується у родині інтерес до народних традицій?». Більшість батьків, а саме 83% відповіли що так, підтримується. 17% відсотків батьків зазначили що мають труднощі у відповіді, проте зазначили що у родині підтримують зацікавленість до певних суто родинних традицій.

На запитання анкети «Чи розповідаєте дітям про традиції своєї родини і предків?» 79% відповіли позитивно, натомість 21% зазначили що мають труднощі у відповіді, оскільки їх родинні традиції тісно переплітаються з народними традиціями, обрядами святкування певних свят, тому не впевненні чи такі речі можна вважати суто родинними.

На запитання анкети «Чи розповідаєте дітям про традиції своєї родини і предків?» 79% відповіли позитивно, натомість 21% зазначили що мають труднощі у відповіді, оскільки їх родинні традиції тісно переплітаються з народними традиціями, обрядами святкування певних свят, тому не впевненні чи такі речі можна вважати суто родинними.

На запитання «Чи приділяється у вашій родині увага до святкування народних свят? (Різдво, Великдень)» 95% відсотків опитаних відповіли ствердною відповіддю. Під час бесіди ми з'ясували, щонайбільше уваги батьки приділяють святкуванню основних національних та релігійних свят, таких як Різдво, Великдень, День незалежності, День захисника України (Свято Покрови), День Святого Миколая. Щодо менш популярних свят, таких як Зелені свята тут менша кількість респондентів згадувала про них.

Наступне питання «Чи заохочуєте ви дітей до пізнання народної культури?». Більше половини респондентів – 62% зазначили що сприяють зацікавленості дітей у вивчення народних традицій та культури. На словах зазначили що придбали для дітей тематичні книжки та дитячі енциклопедії.

Ще 23% респондентів негативно відповіли на це питання, мотивуючись тим, що їх дитина поки не виявляє зацікавленості у традиціях та звичаях народу. 15% відсотків батьків зазначили що мають труднощі з цим питанням, адже самі не до кінця ознайомлені з народними звичаями та традиціями, тому у цьому більше покладаються на вихователів садочку.

Останнім питанням було: «Чи долучаєтесь ви до народних святкувань у закладі дошкільної освіти?». 45% батьків відповіли, що так, долучаються за можливості. 35% зазначили відповідь «ні», переважно через брак часу. Ще 20% опитаних мали труднощі у відповіді.

Всі поставлені нами питання мали на меті дати зрозуміти відношення батьків до народних традицій загалом, та до їх прагнення залучити до них дітей. Як результат можемо бачити що не всі батьки сприяють формуванню у дітей знань та уявлень про народні традиції. Деякі просто покладаються на заклад дошкільної освіти. Проте, не можемо не зазначити що є свідомі батьки, які мотивують своїх дітей до пізнання народних традицій та культури, підтримуючи у них стабільний інтерес.

Відповідно до виокремлених та схарактеризованих критеріїв та рівнів сформованості уявлень про національні традиції нами були розроблені діагностичні завдання відповідно до кожного критерію.

Пам'ятаючи про те що інформаційно-когнітивний критерій оцінки має дати нам зрозуміти рівень обізнаності дитини з народними традиціями, оберегами, святами українського народу та їх змістом та наповненістю, нами були підібрані наступні завдання [69].

Завдання 1.

Мета: визначити, наскільки діти знайомі з традиціями організації української оселі.

Матеріал: Динамічне панно із зображенням української хати та картинки предметів побуту, такі як коромисло, мисник, стіл, лава, ліжник, коцюба, ночви, хлібна діжа, макітра, макогон, піч, ліжко та колиска.

Процедура виконання: Вихователь розповідає дітям, що до них прийшов Гарбузик і просить їх допомогти в облаштуванні української хати. Діти називають предмети побуту та розміщують їх на динамічній таблиці, вставляючи їх у спеціальні прорізи, щоб створити затишну українську хату.

Завдання 2.

Мета: визначити, наскільки діти обізнані зі звичаями святкування свят зимового та весняного циклу в українському народі.

Матеріал: Зображення сезонів року, сюжетні картинки, що відображають свята зимового (Святий Миколай, Різдво, свято Василя, Маланки, Водохреща) та весняного (Стрітєння, Великдень) циклу, а також картинки з атрибутами цих свят. Для Святого Миколая – митра, подарунки, солодощі, різочка; для Різдва – різдвяна зірка, вертеп, різдвяні страви; для свята Василя і Маланки – колядування, коза, подарунки, пшениця; для Водохреща – водойма та вода; для Стрітєння – жайворонки та стрітенська свічка; для Великодня – писанки, паска та пасхальний кошик.

Процедура виконання: Гарбузик приніс ілюстрації зі святами, але вони переплутались і загубились головні речі, пов'язані з цими святами. Дітям потрібно допомогти Гарбузику відновити порядок та пригадати назви свят, їхні традиції святкування і пору року, коли ці свята відзначаються. Діти розміщують ілюстрації на відповідних фонах, пояснює про кожне свято.

Завдання 3.

Мета: з'ясувати вміння дітей добирати синоніми до слів, що стосуються народних традицій та обрядів.

Матеріал: набір слів що стосуються народних традицій та обрядів.

Процедура виконання: Волошечка звертається до дітей з проханням пограти у гру: є різні слова, які у дітей асоціюються з народними традиціями та святами, обрядами. Давай поміркуємо, які інші слова приходять вам на думку коли ви чуєте чи бачите наступні слова: Різдво, калина, рушник, борщ, бандура, вишиванка, соловейко.

Емоційно ціннісний критерій оцінки має на меті розкрити ставлення та почуття дитини до вшанування культурної спадщини українського народу; показати вміння дитини виявляти емоційні почуття до традицій у реальних ситуаціях.

Завдання

Маємо проаналізувати уміння виявляти почуття до національних символів та традицій у реальних ситуаціях, тому був застосований метод створення ситуацій.

Ситуація 1: У групі після полуденка вихователь запропонував дітям пограти. Після якогось часу вона вмикає запис державного гімну, спостерігаючи, як діти реагують на це. Важливо визначити, чи переривають діти гру та чи встають з килимка, коли почувають гімн.

Ситуація 2: В ході екскурсії до парку вихователь приводить дітей до калини та стимулює їх говорити про цю рослину, висловлюючи асоціації та

почуття. Після цього вона приховано ламає гілочку калини, спостерігаючи, як діти реагують на цей вчинок, чи вони виявляють співчуття та турботу щодо рослини.

Ситуація 3: Вихователь просить дітей передати вітання Гарбузику та його подругам Калинці й Волошечці, які перебувають у відрядженні. Попереджає, що буде відеозв'язок із ними, і відеооператор звертається до дітей російською мовою. Мета – визначити, як діти реагують на цю ситуацію і чи вони виявляють реакцію на використання іноземної мови в такому контексті.

Ці ситуації допомагають спостерігати та аналізувати реакції дітей на певні стимули та ситуації, щоб з'ясувати їхню обізнаність та відношення до певних явищ і подій.

Наступний поведінково-діяльнісний критерій дає змогу оцінити чи бажає дитина приймати участь у підготовці та проведенні українських свят та обрядів, чи подобається дитині виконувати пісенний та слухати музичний народний репертуар.

Завдання 1:

Мета: Визначити, наскільки діти беруть участь у виконанні репертуару української дитячої музики.

Процедура виконання: Після читання оповідання В. Сухомлинського "Деркач і Кріт", Гарбузик просить дітей вибрати пісню з двох записів та разом її проспівати. Мета – виявити, наскільки діти беруть активну участь у виконанні українських пісень.

Завдання 2:

Мета: Виявити, наскільки діти беруть участь у підготовці та проведенні українських свят.

Процедура виконання: Гарбузик просить дітей допомогти влаштувати веселе українське свято, разом продумати, яке свято провести, обговорити декорації, вірші, пісні, ролі та розіграти це свято з іншими дітьми. Мета -

визначити, наскільки діти активно беруть участь у підготовці та проведенні українських свят.

Завдання 3:

Мета: Виявити вміння дітей оцінювати патріотичні вчинки інших дітей.

Процедура виконання: Гарбузик та його подружки показують відеозаписи з різними ситуаціями, і діти повинні оцінити дії інших дітей. Мета – визначити, наскільки дитина розуміє патріотизм та вміє оцінювати дії інших у цьому контексті.

Ці завдання спрямовані на виявлення дитячих знань, участі та реакції на певні ситуації, пов'язані з українською культурою і патріотизмом.

Результати оцінювання дітей за запропонованою шкалою оцінювання вказують на їхнє розуміння та усвідомлення свого спільного походження з українського народу та глиbokість їхнього зв'язку із культурою та традиціями України. Визначення рівнів, які діти досягли, важливе для оцінки їхньої національної свідомості та активності. Відповідно до наданих балів, можна зробити такі висновки:

3 бали: Діти демонструють високий рівень уявлень про народні традиції. Вони повністю усвідомлюють свою належність до українського народу і розуміють, що є представниками української нації. Діти на цьому рівні свідомо та активно використовують свої знання про народні традиції в художньо-мовленнєвій діяльності.

2 бали: Діти мають середній рівень уявлень про народні традиції. Вони поверхнево розуміють свою належність до українського народу і використовують знання про народні традиції у своїй повсякденній діяльності. Проте, це може бути менш активно та свідомо, ніж у дітей з вищими балами.

1 бал: Діти показують низький рівень уявлень про народні традиції. Вони можуть не повністю усвідомлювати свою приналежність до українського

народу і лише епізодично використовувати знання народні звичаї та традиції в повсякденній діяльності.

0 балів: Діти, які отримали 0 балів, не виконали завдання і, можливо, не виявили жодних уявлень про народні традиції.

Оскільки в кожному критерії ми виділяли по три завдання або три ситуації, як це було описано у емоційно-ціннісному критерії, то оцінюючи рівень уявлень та ставлення дітей до народних традицій можна структурувати за такою шкалою.

1-3 – низький рівень;

4-6 – середній рівень;

7-9 – високий рівень.

Загалом, отримані під час проведених діагностичних заходів відповіді дітей говорять про недостатній рівень сформованості уявлень щодо народних традицій, обрядів, тощо..

На основі отриманих результатів видно, що більшість дітей проявляє інтерес і бажання брати участь у святкуванні таких українських свят, як Великдень і Миколая. Діти називають ці свята і з задоволенням малюють сюжети, пов'язані з ними.

Однак, важливо враховувати, що не завжди діти ініціюють розповідь про те, як треба підготуватися до проведення свята та що потрібно вивчити. Це може свідчити про те, що діти можуть бути більш споживачами інформації, ніж активними учасниками підготовки до свят.

Вихователям та батькам може бути корисно стимулювати дітей до більш активної участі в організації свят і надавати їм можливість більше дізнатися та підготуватися до цих свят, наприклад, через розповіді, групові дії та обговорення.

Відповіді, які ми отримали від дошкільнят були оброблені та проаналізовані. Далі, у графіках наведені дані отримані під час

констатувального опитування дітей – контрольної та експериментальної груп (Рис.2.1 та 2.2.).

З отриманих під час опитування даних можна зазначити, що загальний рівень розуміння народних традицій серед дітей контрольної групи, враховуючи середні значення для всіх компонентів, переважно є низьким (48,3%) або достатнім (51,7%). При цьому варто відзначити, що жодна з дітей не досягла високого рівня розуміння народних традицій. Найбільше дітей спостерігалось на середньому рівні за компонентом, який демонструє емоційно-ціннісне сприйняття, що свідчить про те, що дошкільнята виявляють інтерес до народних традицій, цікавляться народними обрядами та культурою, тощо.

Таблиця 2.2

Рівні сформованості у дітей старшого дошкільного віку уявлень про народні традиції на констатувального етапі дослідження
(I група – контрольна)

Рівень сформованості уявлень про народні традиції						
	Кількість дітей			%		
	низьк	серед	висок	низьк	серед	висок
Інформаційно-змістовний	12	8		60%	40%	-
Емоційно-ціннісний	8	12		40%	60%	-
Поведінково-діяльнісний	9	11		45%	55%	-
Середнє значення				48,3%	51,7%	-

Щодо інформаційно-змістового компоненту, 60% дітей виявили низький рівень обізнаності, тоді як за емоційно-ціннісним це було 40% опитаних. У поведінково-діяльнісному компоненті, що включає розвиток навичок народно-обрядової сфери, 45% дітей виявили низький рівень, тоді як 55% з них

демонстрували середній рівень навичок. З графіку видно, що загальний рівень розуміння та володіння знаннями та навичками в галузі народних традицій та обрядів серед дітей переважно знаходиться на початковому і середньому рівнях (рис.2.1).

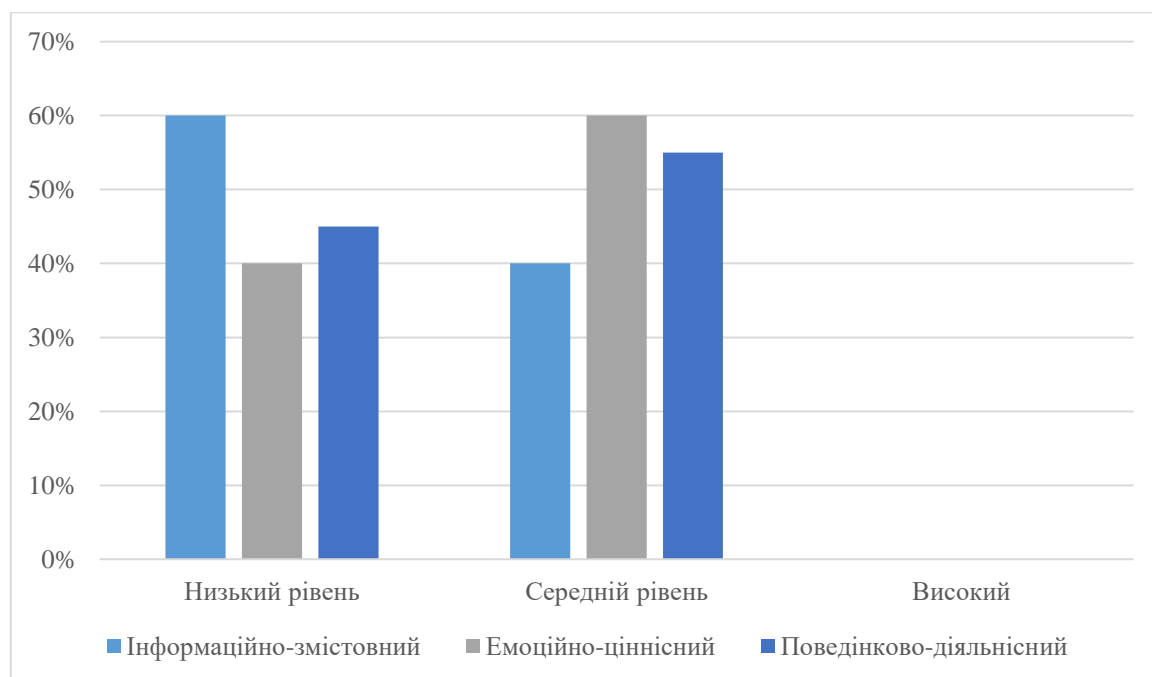

Рис. 2.1. Рівні сформованості уявлень про народні традиції серед дітей контрольної групи етапі на констатувального опитування

Дослідження показало, що декілька дітей з групи все ж мають певні знання про народні свята та обряди, проте ці знання не до кінця сформовані та структуровані, що заважає дітям сформувати початкові цілісні уявлення про народні традиції загалом. На противагу дошкільникам I (контрольної) групи, діти II (експериментальної) групи мали менш розвинений рівень сформованості знань та умінь в цілому за всіма компонентами, як можемо це спостерігати з табл. 2.3.

Порівнюючи дітей експериментальної групи з дітьми контрольної групи, можна зауважити, що у першій рівень сформованості знань про традиції українського народу є трохи вищим.

Отже, можна спостерігати, що в середньому за всіма компонентами 60% дітей мають низький рівень сформованості знань та навичок щодо народних традицій, у порівнянні з 43 % в першій групі. Тим часом, 26 % дітей мають середній рівень знань, і 1,6 % (один учень) має високий рівень сформованості знань.

Таблиця 2.3.

Рівні сформованості у дітей експериментальної групи уявлень про народні традиції на констатувальному етапі експерименту
(II група – експериментальна)

Рівень сформованості уявлень про народні традиції						
	Кількість дітей			%		
	низьк	серед	висок	низьк	серед	висок
Інформаційно-змістовний	13	6	1	65%	30%	5%
Емоційно-ціннісний	12	8		60%	40%	
Поведінково-діяльнісний	11	9		55%	45%	
Середнє значення				60%	38%	1,6%

Якщо розглядати результати діагностування дітей експериментальної групи, то можна побачити, що рівень сформованості їх знань про народні традиції переважно низький. Особливо це стосується інформаційно-змістовного компонента, де цей рівень складає 65 %. Також, на меншому, але все ще низькому рівні знаходяться компоненти емоційно-ціннісного (60 %) та поведінково-діяльнісного (60 %).

Серед дошкільнят із середнім рівнем сформованості уявлень про народні традиції спостерігаємо, що показник такого компоненту як поведінково-діяльнісний – 45 % переважає над показниками емоційно-ціннісного – 40 % та інформаційно-змістовного – 30 %. В той же час серед дітей із високим рівнем сформованості уявлень можна помітити, що за всіма компонентами сформованості знань знаходиться на рівні 1,6 %. (рис.2.2.)

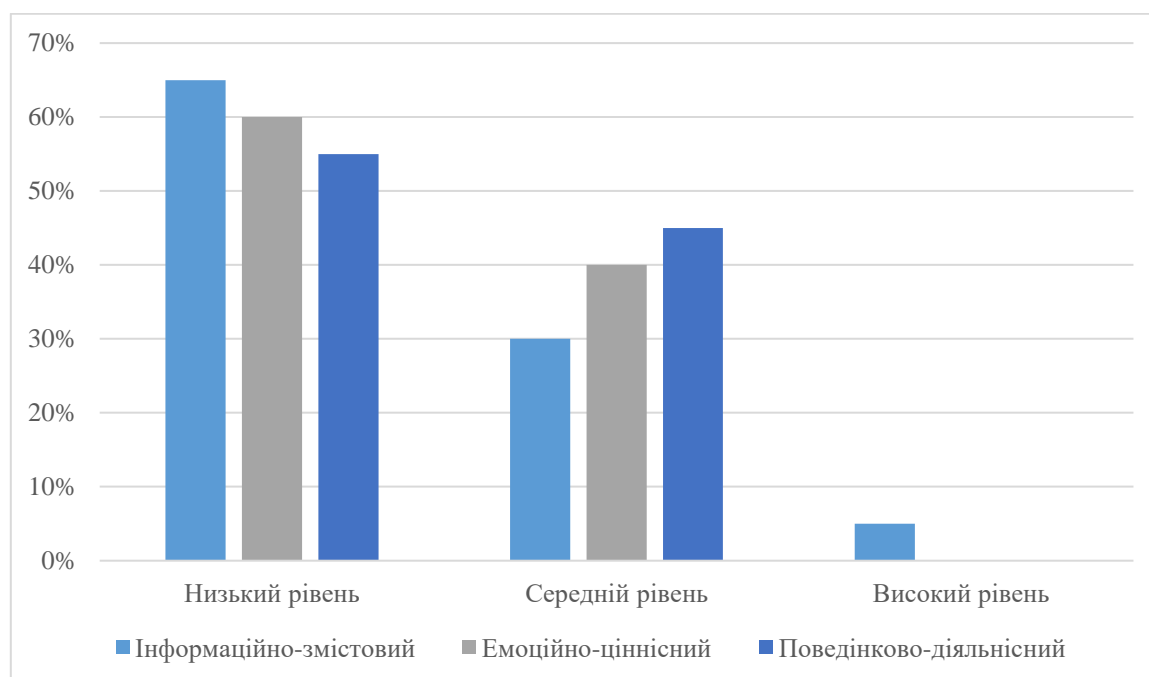

Рис. 2.2. Рівні сформованості уявлень про народні традиції серед дітей експериментальної групи етапі на констатувального опитування

Після узагальнення результатів, отриманих в ході проведення діагностичних завдань серед старших дошкільників щодо їхніх уявлень про народні традиції, можна підкреслити наступне: інформаційно-змістова та емоційно-ціннісна компоненти розвитку переважають над поведінково-діяльнісним. Це означає, що у дітей є певні знання про національні традиції, і вони виявляють певний інтерес до їхнього отримання. Однак існує обмежена

кількість ситуацій, в яких діти можуть використовувати свої знання в навчальних або побутових ситуаціях.

Результати нашого дослідження показали, що уявлення старших дошкільників про народні традиції розглядаються на низькому рівні за всіма критеріями оцінки. Таким чином, можемо зробити висновок, що система формування знань та навичок у дітей в галузі народознавства не є належно розвиненою та сформованою. Виникає потреба в застосуванні інноваційних методів та можливих форм роботи для того, щоб відкрити перед дітьми чудовий та цікавий світ народознавства та поглибленого вивчення національних традицій свого народу.

Результати цього педагогічного дослідження свідчать, що особливо в старшому дошкільному віці відбувається активний процес формування емоційного ставлення до народних обрядів, традицій та інших аспектів народної культури. Основуючись на результатах констатувального етапу експерименту, можна розробити послідовні заходи, спрямовані на більш ефективне формування уявлень про народні традиції у дітей старшого дошкільного віку. Ця серія буде включати в себе різноманітні заходи, пов'язані однією тематикою – сприянням розвитку любові та плекливого ставлення до народних традицій.

Формувальний етап проводився протягом 2022-2023 н.р. на базі КЗ «Заклад дошкільної освіти № 3 «Дитяча Академія» та Дошкільний навчальний заклад №26 серед дітей старшої дошкільної групи. Контингент експериментальної та контрольної групи становив 40 дітей.

Метою формувального етапу експерименту було розробити серію заходів з метою підвищення рівня знань та уявлень про народні традиції українського народу, що має сприяти вихованню любові до рідного краю та його традицій і звичаїв.

Згідно з нашою метою, ми визначили завдання, які були втілені через три основні напрями:

1. Розширення знань дітей про свою родину, традиції та культурну спадщину свого народу, сприяння виникненню цікавості і зацікавленості в культурі власного народу, отримання нових уявлень про традиції та звичаї рідного регіону. –

2. Розвиток емоційної чутливості та розширення емоційного досвіду, сприяння переходу від:

– ситуативних емоцій, що виникають під час ознайомлення дошкільників з історичними подіями у житті міста, країни та національної культури, до глибшого емоційного реагування на ці факти;

– зосередження на власних потребах на користь співчуття до інших, здатності розуміти почуття інших людей та готовності реагувати на них (співчуття до героїв творів, радість з їх успіхів); розвиток позитивного ставлення до національної культури та спадщини.

3. Тренування дітей перейти від імпульсивної поведінки, спрямованої на задоволення негайних потреб дитини, до готовності допомагати іншим людям, бажання вивчати культурне надбання свого народу та намагання втілювати це в своєму житті.

Під час формувального етапу для контрольної групи дітей старшого дошкільного віку ми залишили без змін всі педагогічні умови щодо формування та збагачення їхніх знань про народні традиції.

Для експериментальної групи найважливішою була умова спонукання старших дошкільників до активної участі: вони повинні були бути обізнані з традиціями свого народу, мати позитивне ставлення до обрядів та вміти відтворювати відповідну поведінку. Ми віддавали перевагу цілеспрямованому впливу на особистість дитини з метою виховання любові та поваги до народних звичаїв, розглядаючи цей вплив за трьома ключовими компонентами: інформаційним, емоційним та поведінковим.

Для досягнення цілі виховання поваги до народних традицій були використані методичні підходи, що передбачали використання різноманітних форм, методів виховання та сучасних педагогічних технологій. Вони визначили успішність цього процесу.

Серед форм виховання поваги до народних традицій та набуття знань старшими дошкільниками ми впроваджували комплексні навчально-виховні заняття, в рамках яких використовували сюжетно-рольові ігри, проводили бесіди та виконували колективні творчі завдання.

Серед тематики таких заходів нами були обрані заходи святкової тематики, приурочені до якогось свята. Такі заходи у дітей завжди викликають емоційне піднесення, захоплення. Вони із задоволенням приймають участь у підготовці таких заходів. Під час підбору тем таких заходів ми керувались Парціальною програмою національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина».

Традиції виховання українського народу є комплексним педагогічним підходом, який включає в себе систему поглядів, ідеалів і методів впливу батьків, родини і суспільства на формування особистості дітей. Ця система сформувалася і вдосконалювалася протягом багатьох століть. Її цілі полягають в тому, щоб виховати міцних фізично та морально особистостей, які відчують свою приналежність до спільноти [18].

За допомогою засобів народного виховання досягається передача знань, цінностей та традицій від одного покоління до іншого. Кожна нова генерація народжується, росте і розвивається, і настає момент, коли виникає потреба у самовираженні, самореалізації та спілкуванні. В цей час відбувається активний розвиток особистості – соціально, емоційно, інтелектуально. Вивчення народних свят допомагає дошкільникам розвивати різні аспекти своєї особистості, включаючи фізичний, емоційно-ціннісний, художньо-естетичний, соціально-моральний та інтелектуально-пізнавальний розвиток. Сучасні освітні

програми включають в себе обов'язок відзначення та проведення народних свят в дошкільних закладах, які сповнені традиціями та обрядами [51].

У дошкільних закладах освіти рекомендується влаштовувати календарні народні свята та обряди. Наприклад, восени відзначають Свято врожаю і Покрови, взимку святкують День святого Миколая і Різдвяні свята, навесні відбуваються Великодні свята та веснянки, а влітку відзначають Зелені свята, Івана Купала, обжинки та інші свята.

Виховання дітей на основі національної обрядовості, традицій і звичаїв українського народу сприяє виконанню наступних педагогічних завдань:

- Розвивання любові до рідного краю.
- Формування естетичних і моральних цінностей.
- Розвиток громадянської свідомості.

Обряди поділяють на різні категорії, такі як:

Календарні звичаї і обряди, які пов'язані із святами та певними днями в календарі (наприклад, колядування, щедрування, засівання, посипання).

Сезонні звичаї, пов'язані з різними порами року (наприклад, весняні обряди, літні свята, осінні обряди, зимові свята).

Обряди, пов'язані із промисловою діяльністю (мисливські, рибальські, землеробські, скотарські).

Обряди, пов'язані з різними етапами життя людини та інші подібні обряди.

Використання цих обрядів у практиці дошкільного закладу освіти є однією з важливих тенденцій у навчально-виховному процесі.

Основною формою виховання у дитячому садку є комплексні та тематичні заходи, під час яких ми підвищували обізнаність дітей у народних традиціях українців. У ході формувального експерименту були розроблені і проведені такі тематичні заходи: тематична зустріч до Дня Святого Миколая «Їде Святий Миколай», тематичний захід до свята Різдва Христового «Щедрий

вечір, добрим людям», тематичний захід до свята Великодня та до Дня вишиванки «Моя вишиванко». Розроблені сценарії до зазначених заходів (Додатки Г-Є).

Робота з формування у дітей уявлень про народні традиції та виховання до них шанобливого ставлення вимагає великої опори на когнітивну сферу дитини, на її уяву та пам'ять. Тому важливо розвивати увагу та пам'ять дітей старшого дошкільного віку саме засобами народної творчості: віршами, загадками, прислів'ями і приказками, у яких закладені моменти культурної спадщини.

Крім того розробляючи сценарії виховних заходів ми намагались наситити їх пізнавальним матеріалом, але подати його так, щоб він зрозумілий дітям цього віку, не був перенасичений та нецікавий.

Засобами формування знань та виховання любові до народних традицій є оточення (природне і соціальне), в якому вони живуть, література, музика, образотворче мистецтво. Саме тому, в розробках сценаріїв до свят ми також використовували ці елементи. Окрім оточення чудовим засобом, який сприяє формуванню у дітей уявлень про традиції є певна діяльність. Це може бути гра, або трудова діяльність, ті ж самі свята, які відзначаються у дитячому садку [40].

Крім усіх вищезазначених форм особливу увагу було приділено реалізації педагогічних умов, зазначених у попередньому розділі, підвищенню педагогічного рівня учасників експерименту та підвищення рівня обізнаності батьків щодо сучасних підходів до виховання шанобливого ставлення до народних традицій у дошкільників.

У зв'язку з цим стосовно діяльності вихователя актуалізувались наступні завдання:

1. забезпечити ефективність педагогічної взаємодії із родинами у напрямку формування знань, розвитку умінь та виховання шанобливого ставлення до народних традицій;

2. визначити належний рівень професійної готовності вихователя до здійснення роботи з формування знань, розвитку умінь та виховання шанобливого ставлення до народних традицій у дітей старшого дошкільного віку;

Однією з важливих педагогічних умов для впровадження педагогічного потенціалу народних традицій була співпраця між батьками та педагогами дошкільного закладу. Саме тому в нашій роботі ми використовували як традиційні, так і сучасні методи взаємодії, включаючи:

1. Особистий підхід (анкетування, попередні візити батьків із дітьми, бесіди та консультації).
2. Візуальні засоби (розміщення батьківських куточків, створення тематичних стендів, виставок, запуск скриньки ідей та пропозицій).
3. Груповий спосіб (проведення консультацій та зборів).
4. Колективний підхід (організація батьківських конференцій, зустрічей, робота батьківського комітету та організація святкових заходів).

Педагоги та батьки виступали рівноправними партнерами у вихованні дошкільнят. Під час проведення кожного заходу в рамках нашого експериментального педагогічного дослідження, ми активно залучали батьків для спільного вирішення завдань, пов'язаних із формуванням знань, розвитком навичок та виховання поваги до народних традицій у дітей старшого дошкільного віку.

Отже, виховання молодого покоління на основі національних звичаїв і традицій є важливою складовою концепції національного-патріотичного виховання. Важливо, щоб народні звичаї та традиції ставали частиною свідомості дітей з самого дитинства, а їх передача і наслідування були цілеспрямованими завданнями для батьків і педагогів.

У сьогоднішній час вихователям дошкільних закладів доречно відновити та відновити національні традиції, оскільки кожна людина, особливо молоде

покоління, повинна мати знання про свою історію, зберігати зв'язок з корінням, та цінувати та поважати національні традиції.

У процесі проведення контрольного етапу експерименту було проведено підсумкове діагностування рівня знань та уявлень дітей старшого дошкільного віку щодо народних традицій. Контрольне діагностування було проведено двома способами індивідуальною бесідою з кожною дитиною за заздалегідь підготованим опитувальником, в якому були сформовані питання що відображали виокремлені показники та критерії сформованості знань та ставлення дітей до народних традицій українського народу. Зокрема там виокремлені питання, які зосередженні за здобутих під час формувального етапу знаннях, сформованих емоційних ставленнях та мотиваціях, а також розвинених умінь, які змогли розвинути під час проведення комплексу виховних заходів.

Другим способом контрольної діагностики було спостереження за поведінкою дошкільника, що було спрямовано більше на виявлення у нього емоційної прив'язаності до народних традицій та обрядів, а також прагнення до пізнання свого народу. Крім того тут ми спостерігали як засвоєнні уявлення про народні традиції знайшли своє відображення у самостійній та ігровій діяльності дітей. За допомогою блок-схеми (Додаток В), ми змогли проаналізувати наскільки підвищився рівень знань та уявлень про народні традиції.

Для проведення аналізу ми використовували певну шкалу оцінювання. В опитувальнику наявні 9 питань, за кожне з яких можна було отримати до 3 балів. Три бали отримували діти якщо давали розгорнуту та деталізовану відповідь на запитання та наводили приклади, два бали – якщо відповідь була правильною, але лише в загальних рисах дитина могла дати пояснення; один бал отримував дошкільник якщо відповідь була частково правильною, і нуль балів, якщо зовсім не міг відповісти на питання.

Щодо блоку-спостереження тут для зручності ми також вели оцінювання за шкалою від 0 до 3 балів, щоб далі можна було коректніше робити статистичні розрахунки результатів.

Підсумковий етап діагностування рівнів сформованості уявлень про народні традиції серед дітей старшого дошкільного віку мав на меті прослідкувати динаміку їх з огляду на проведену серію заходів народознавчої спрямованості. Результати контрольного етапу діагностування представлено на табл. 2.4

Таблиця 2.4.

Рівні сформованості у дітей контрольної групи уявлень про народні традиції під час контрольного етапу експерименту

Рівень сформованості уявлень про народні традиції						
	Кількість дітей			%		
	низьк	серед	висок	низьк	серед	висок
Інформаційно-змістовний	10	9	1	50%	45%	5%
Емоційно-ціннісний	9	10	1	45%	55%	5%
Поведінково-діяльнісний	7	11	1	35%	60%	10%
Середнє значення				43,3%	53,3%	3,3%

За результатами контрольного етапу дослідження помітно, що в порівнянні з попереднім етапом, деякі покращення в знаннях дітей старшого дошкільного віку. Зокрема, якщо приділити увагу інформаційно-змістовному аспекту, то спостерігається слабка тенденція до підвищення знань у галузі народних традицій. На початковому етапі низький рівень знань виявився у 50% дітей, водночас на середньому та високому рівнях цей показник становив 45%

та 5% відповідно. Тобто діти, які раніше мали обмежені знання про народні традиції, зараз досягли середнього рівня знань. Слід зауважити, що найбільше поліпшення спостерігалось у поведінково-діяльнісному аспекті. З цього можна зробити висновок, що діти розпочали виявляти певний інтерес до аспектів етнічної культури та використовувати отримані знання у щоденному житті та під час ігрових ситуацій. Після проведення контрольного опитування в контрольній групі 43,3% дітей відзначилися низьким рівнем сформованості знань, в той час як 53,3% мали середній рівень, і лише 3,3% - високий рівень.

Порівнюючи ці результати із даними з констатувального етапу, можна зробити наступні спостереження (див. рис.2.3).

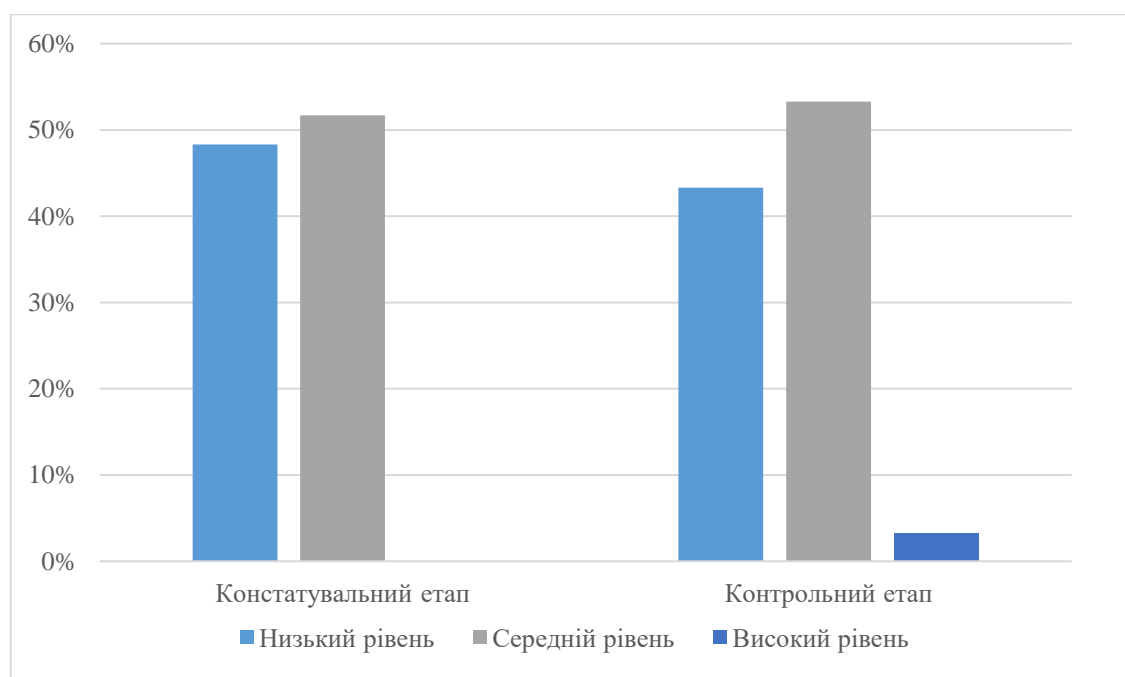

Рис. 2.3. Рівні сформованості уявлень про народні традиції серед дітей контрольної групи етапі на констатувальному та контрольному етапі

Як видно з рис. 2.3, рівень сформованості уявлень про народні традиції серед дітей контрольної групи в контрольному етапі і констатувальному етапі дещо відрізняється. Зокрема, 3,3% дітей показали високий рівень сформованості

знань на контрольному етапі, в той час як на початку педагогічного експерименту жоден учень не мав високого рівня знань.

Опитування, проведене з експериментальною групою після серії занять, свідчить про досить значні зміни у рівнях сформованості знань і навичок у галузі етнічної культури. Після проведеної серії занять можна спостерігати, що серед опитаних 38% дітей мають високий рівень сформованості уявлень про народні традиції, порівняно із 47% дошкільнят, які мають середній рівень. Лише 15% опитаних відзначилися низьким рівнем сформованості знань про традиції українців (див. таблицю 2.5). У дітей спостерігалось більш деталізоване уявлення про святково-обрядові процеси, що супроводжують народні свята. Вони стали більш цікавитись традиційними елементами одягу та побуту українців, більше задавати питань вихователям, що є підтвердженням рівня емоційної прив'язаності до цих речей.

Таблиця 2.5.

Рівні сформованості у дітей експериментальної групи уявлень про народні традиції під час контрольного етапу експерименту

Рівень сформованості уявлень про народні традиції						
	Кількість дітей			%		
	низьк	серед	висок	низьк	серед	висок
Інформаційно-змістовний	4	10	6	20%	50%	30%
Емоційно-ціннісний	3	8	9	15%	40%	45%
Поведінково-діяльнісний	2	10	8	10%	50%	40%
Середнє значення				15%	47%	38%

У таблиці помітно, що щодо емоційно-ціннісного компонента в дітей із високим рівнем сформованості знань про народні традиції значно зросло – 38%.

Дев'ять з двадцяти дітей старшого дошкільного віку виявили глибокий інтерес до етнічної культури. Після кожного нашого заняття вони ставали більш активними, задавали цікаві та нестандартні запитання і ділилися інформацією, яку отримували від батьків і бабусь з дідусями протягом тижня. Отже, нам вдалося викликати у дітей стійкий інтерес до здобування інформації про обряди, святкування, народний фольклор та інше.

За інформаційно-змістовним компонентом ми спостерігаємо менший показник сформованості – 30% дітей досягли високого рівня. Проте у чотирьох дошкільників ще не вдалося сформувати стійкі та глибокі знання про народні звичаї. Під час контрольного опитування їх відповіді були більш об'ємними, порівняно із початковим етапом, але не були докладними. Створювалося враження, що вони отримували інформацію уривками, якби вони були відволіклися на щось більш цікаве. Десятеро з двадцяти дітей мали проміжний рівень знань, але вони стали більш впевненими в своїх знаннях порівняно з першим опитуванням, і вони відповідали на питання майже без допомоги вихователя.

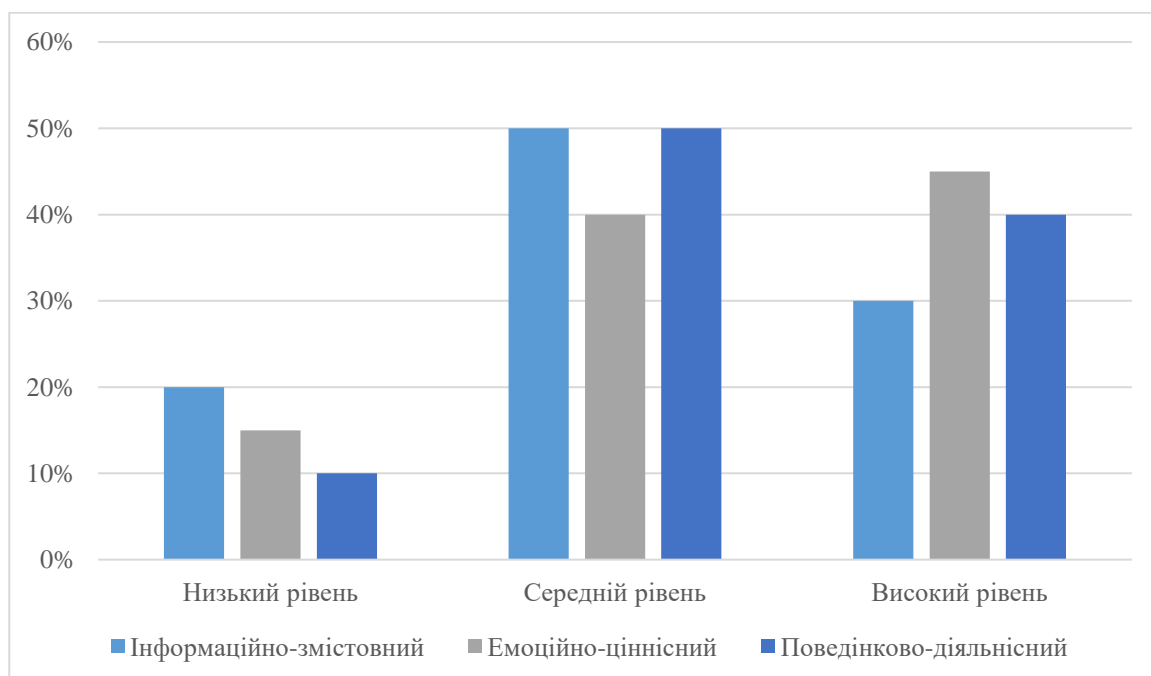

Рис. 2.4. Рівні сформованості уявлень про народні традиції серед дітей експериментальної групи етапі на контрольному етапі дослідження

Значущі зміни відзначаються у поведінково-діяльнісному компоненті. 40% дітей досягли високого рівня сформованості знань та навичок, які можна було б застосувати в народознавчій сфері, а 50% досягли достатнього рівня. Важливо відзначити, що менше половини групи все ще не здатні застосовувати отримані знання під час занять, існує проблема в цьому плані. Можливо, глибше занурення в світ народознавства через майстер-класи для дітей і їх батьків, такі як розпис писанок або малювання народних орнаментів, петриківського розпису тощо, допоможе вирішити цю проблему. Це також може привернути більше батьків до співпраці та сприяти пізнанню та відкриттю для себе народознавчих явищ.

Слід зазначити, що в експериментальній групі, незважаючи на стрімке підвищення рівня обізнаності щодо народознавчих об'єктів та явищ, народних традицій і т. д., все ще існують діти з низьким рівнем знань і навичок. Також залишились діти, яких не вдалося зацікавити вивченням цих предметів, і їх кількість склала 15%. За емоційно-ціннісним компонентом середній та достатній рівень сформованості знань про народні традиції досягнуто в 40% та 45% дітей відповідно.

Порівнюючи результати опитування експериментальної групи до та після проведених серій занять, можемо відзначити певне покращення рівня обізнаності дітей старшого дошкільного віку в народознавчій сфері, як показано на рисунку 2.4. Як видно з рисунку 2.5, кількість дітей з низьким рівнем сформованості знань і навичок стосовно народних традицій зменшилась з 60% на початковому етапі дослідження до 15% після кількох додаткових занять. Проте варто зазначити, що не всі діти показали значне покращення. Більшість з них виявились на середньому рівні знань після опитування.

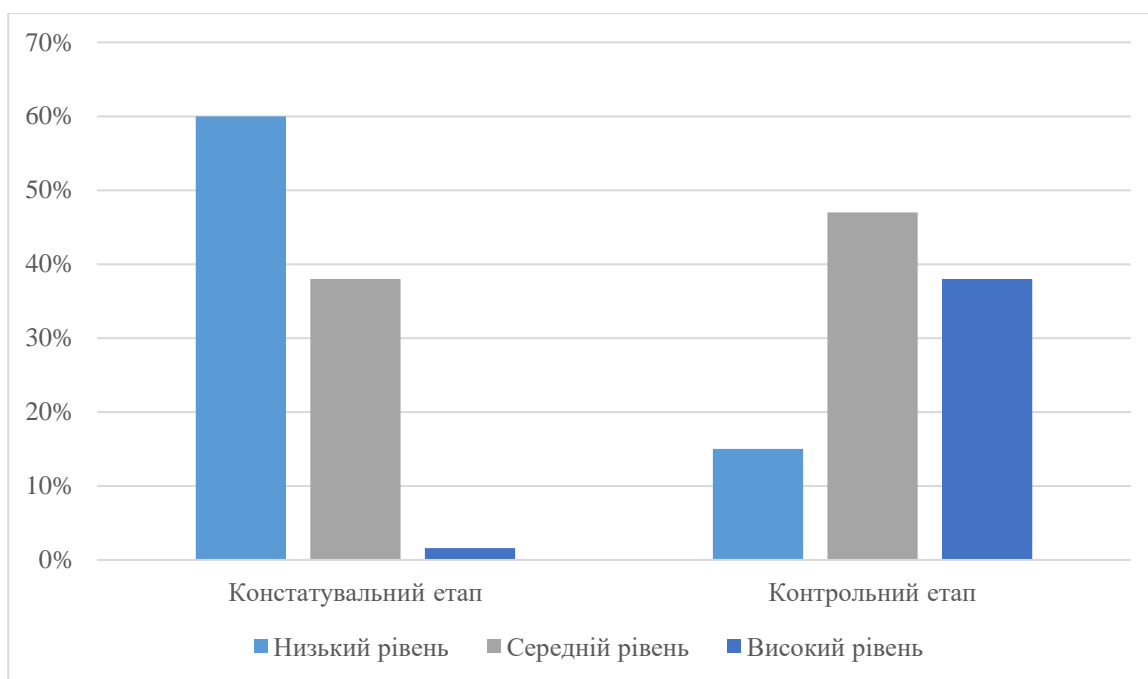

Рис. 2.5. Рівні сформованості уявлень про народні традиції серед дітей експериментальної групи етапі на констатувальному та контрольному етапі дослідження

Це свідчить про ефективність комплексу заходів, який ми розробили для дітей старшого дошкільного віку у формуванні їх уявлень про народні традиції. Хоча кількість дітей з низьким рівнем знань зменшилась, ми не досягли задовільного рівня знань. Можливо, систематичні тематичні заняття, навіть раз на місяць, допомогли б сформувати стійкий інтерес дітей до народознавчої літератури, народної кухні та інших аспектів народної культури. Такі заняття можуть включати читання народних казок, спільні приготування народних страв і багато іншого.

Важливо враховувати, що в цьому віці у дітей ще не повністю розвинена довготривала пам'ять. Для того, щоб інформація залишалась у їхній свідомості тривалий час, потрібно систематично повторювати її. Це можна робити через міжпредметні зв'язки, на які ми звертали увагу раніше, а також через тематичні свята та заходи. Робота з батьками також має важливе значення, оскільки

опитування показало, що багато дітей проявили інтерес до енциклопедій та книжок про українські традиції, що сприяє збільшенню рівня їх обізнаності.

Проте питання щодо піднесення особистості на ще вищий рівень народознавчих знань залишається відкритим і вимагає подальшого детального вивчення і розробки повноцінної методичної концепції, в якій будуть враховані різноманітні заходи для виховання у дітей почуття поваги до народних традицій та підвищення рівня знань в цій галузі.

Висновки до другого розділу

З метою визначення стану та рівня сформованості уявлень дітей старшого дошкільного віку про народні традиції був організований та проведений педагогічний експеримент. Під час цього експерименту визначили компоненти, розробили критерії та визначили рівні сформованості знань і навичок. Відповідно до цих компонентів, критеріїв та рівнів, а також з урахуванням освітніх стандартів, встановили показники для дослідження цього процесу.

У результаті проведеного педагогічного експерименту та аналізу відповідних наукових джерел було встановлено наступне: формування знань і уявлень у дітей старшого дошкільного віку про народні традиції представляє собою складний та різноаспектний педагогічний процес. Педагогічні дослідження визнають народні традиції як ключовий елемент виховання у закладах дошкільної освіти. Відтак, для покращення якості виховання дітей старших груп та для формування більш глибоких уявлень про українські народні традиції необхідно систематично вдосконалювати методи та форми роботи.

Під час проведення педагогічного дослідження було сформовано дві групи дітей: контрольна (КГ) та експериментальна (ЕГ). У кожній групі було по

20 дітей. Ці дві групи були сформовані із дітей старших груп Комунального закладу «Заклад дошкільної освіти № 3 «Дитяча Академія» та Дошкільного навчального закладу № 26 м. Чернігова.

Після попереднього аналізу та визначення вихідного рівня знань у дітей експериментальної групи була проведена серія виховних заходів, присвячена вивченню та відзначенню традиційних українських свят і обрядів тощо. Основною метою цих занять було підвищити рівень знань та уявлень про національну культуру, традиції і обряди серед дітей старшого дошкільного віку.

Результати контрольного етапу педагогічного експерименту були наступні: у експериментальній групі було відзначено високий рівень сформованості знань про українські традиції – 38%, середній рівень був зафіксований у 47% дітей, а низький рівень виявився у 15% дітей. У порівнянні з контрольною групою, де тільки 3,3% дітей володіли високим рівнем народознавчих знань, ці показники свідчать про певну ефективність розроблених і проведених виховних заходів народознавчого спрямування.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі подано теоретичне обґрунтування та практичне розв'язання актуального наукового завдання щодо реалізації педагогічного потенціалу народних традицій у вихованні дітей дошкільного віку. Результати проведеного педагогічного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених на початку дослідження завдань і дали підставу для формулювання таких висновків:

1. Окреслено теоретичний аспект досліджуваної проблеми та досліджено педагогічний потенціал народних обрядів, звичаїв, традицій в процесі виховання дітей старшого дошкільного віку.

Під час вивчення народних традицій у дітей формується їх уявлення про світ та світогляд. Цей процес викликає інтерес і цікавість у дітей, коли вони досліджують народні обряди, фольклор та вивчають народознавчі об'єкти, такі як народний одяг або предмети побуту. Вони прокидається бажання дізнатися більше, про історію свого народу та його культурні особливості. Це може служити важливим фундаментом для подальшого виховання та формування свідомої особистості та громадянина. Набуті знання про традиції допомагають дітям формувати уявлення про навколишню дійсність, розуміти своє місце в суспільстві та країні, і відчувати, що вони є частиною вільного та сильного народу. Крім того, вивчення традицій та фольклору сприяє розвитку уяви, пам'яті та абстрактного мислення.

Ефективність використання народних традицій та їх потенціалу виховання в значній мірі залежить від методів і форм роботи з дітьми старшого дошкільного віку в дошкільних закладах освіти. В основному, найбільш ефективні методи включають: екскурсії до музеїв, участь у народних обрядах та святах, а також знайомство дітей із народною творчістю у повсякденному житті. Серед різних методів, що використовуються для формування уявлень про

народні традиції, найбільш актуальними є словесні (розповіді вихователя, читання художніх творів народознавчого спрямування), візуальні (спостереження, демонстрація картин, показ фільмів), та практичні (народні ігри, вивчення загадок, співання пісень). Під час вільного часу діти закріплюють навички та знання, отримані на заняттях, одночасно поглиблюючи свою зацікавленість у вивченні нового, розширюючи свої знання та світогляд, і формуючи бажання дізнатися більше про свій народ, його традиції, цінності та культурну спадщину.

2. Визначено та охарактеризовано критерії (інформаційно-змістовний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний) показники та рівні сформованості уявлень про народні традиції у дітей старшого дошкільного віку. Для оцінки рівня усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку народних традицій і відповідно до нормативних документів, що визначають результати навчання та виховання на цьому етапі, були розроблені критерії. Ці критерії включають рівні сформованості досліджуваного педагогічного явища і можуть бути поділені на три рівні: низький, середній і високий.

3. Визначено та охарактеризовано педагогічні умови та технології використання народних традицій у вихованні дошкільнят. Для успішного формування уявлень про народні традиції у дітей старшого дошкільного віку у закладі дошкільної освіти необхідно створити певні педагогічні умови:

- впровадження педагогами до освітньо-виховної роботи та систематичне проведення з дітьми старшого дошкільного віку інтегрованої освітньої діяльності;

- формування розвиваючого предметно-просторового середовища групи шляхом використання необхідного методичного матеріалу, що спрямований на розширення у дітей уявлень про традиції їх народу;

- організація ефективної взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї.

4. Проведено експериментальне дослідження щодо особливостей використання народних традицій у процесі вихованні дітей старшого дошкільного віку та зробити відповідні висновки. Проаналізувавши дані, отримані під час констатувального етапу нашого дослідження, і виявивши аспекти та недоліки в знаннях та вміннях дітей щодо народних традицій і інших аспектів народознавчих знань, розробили та провели серію заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності дітей щодо народних традицій, обрядів, культури тощо. Провели ряд святкових заходів, таких як «Їде Святий Миколай», який був приурочений святкуванню дня Святого Миколая. Також був проведений «Щедрий вечір, добрим людям», спрямований на підвищення усвідомлення дітьми обрядових традицій, пов'язаних із зимовими святами. Також організовано захід до Великодня, де діти мали можливість дізнатися більше про атрибутику цього свята. На останньому етапі був проведений захід до Дня Вишиванки «Моя вишиванко». Вважаємо, що вишиванка є одним із сакральних елементів української культури, тому ми приділили їй окрему увагу.

Результати повторного (контрольного) діагностування, проведеного після завершення формувального етапу педагогічного експерименту, показали, що загальний рівень знань та уявлень про народні традиції зріс як у контрольній, так і в експериментальній групі. Проте цей зріст був особливо помітний в групі, з якою проводилися виховні заходи народознавчого спрямування.

Зокрема, спостерігали, що дітей із низьким рівнем уявлень про народні традиції стало на три чверті менше, ніж було до проведення наших заходів. Збільшилася кількість дітей із середнім та високим рівнем уявлень про народні традиції: відповідно на 5% і 36%. За отриманими даними можна зробити висновок, що використання народних традицій як педагогічного інструменту в дошкільних навчальних закладах є дієвим, особливо в поєднанні з запропонованим нами комплексом заходів.

Зважаючи на події з якими стикнулася наша країна, проблема формування, розвитку та закріплення народознавчих знань стає як ніколи актуальною. Ми повинні не лише формувати у дітей знання про народні традиції, але й виховувати у них ціннісне ставлення до них. Наша мета – виховати у дітей бажання дізнаватися більше про свій народ вже з малечку. Тому це питання потребує подальших глибоких педагогічних досліджень та вдосконалення змісту, методів та форм роботи з дітьми не лише старшого дошкільного віку, але й молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аль-Хамадані Н.Д., Вдович О.М., Сидоренко Н.М. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку як пріоритетний напрямок сучасної національної освіти. URL: [luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/373/Visnuk%20,%20№%207\(296\),%20%202,%202015.pdf?s](http://luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/373/Visnuk%20,%20№%207(296),%20%202,%202015.pdf?s) (Дата звернення 18.10.2023).
2. Базовий компонент дошкільної освіти URL: <https://ezavdnz.mcfrr.ua/book?bid=37876> (дата звернення 17.10.2023)
3. Бех Д. І. Особистість на шляху до духовних цінностей. Київ. Чернівці, 2018. 320 с.
4. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля», 2016 р. 256 с.
5. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1992. 398 с
6. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації. Київ, 2022. 64 с.
7. Борисова Н. А. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. Херсон, 2017. № 1 53-59 с.
8. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич, 2006. 326 с.
9. Возняк, Я. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами краєзнавства (початок ХХІ ст.). *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. No 16(48), 35–40,
10. Ворожейкіна О. М. Народні звичаї та обряди. Харків, 2010. 223 с.

11. Городиська В., Сиплива О. Українські народні традиції у вихованні дітей дошкільного віку. Гуманізація – найкоротший шлях до особистості : II Всеукр. науково-практ. майстер., м. Кременчук, 25 верес. 2020 р. С. 72–75.
12. Гут І. Роль народних традицій у вихованні дітей дошкільного віку/ . *Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво»*. Вінниця, 2019. С.43-47.
13. Демчик К. Система роботи з національно - патріотичного виховання дітей дошкільного віку нанародознавчому матеріалі. *Science Review*. 2018. Т. 5, № 1 (8). С. 18–20.
14. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження. Упоряд.: Косенчук О. Г., Новик І. М., Венгловська О. А., Кузенко Л. В. Харків, 2021. 240 с.
15. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ, 2016. 304 с.
16. Дорошенко А. Р., Кравченко І. В. Особливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* : IX всеукр. заоч. науково-практ. конф., м. м. Суми, 15 лют. 2019 р. С. 13–15.
17. Дроб'язко О. В. Дошкільнятам про державні символи України: інтегровані заняття. Вид. 2- ге, без змін. Тернопіль: Мандрівець, 2018.
18. Дудник Н.З. Сучасні технології дошкільного виховання : навчально-методичний посібник (курс лекцій). 2018, Дрогобич. 208 с.
19. Дудник Н., Карпенко О., Свйонтик О. Сучасні технології дошкільного виховання : навчальний посібник для студентів другого (магістерського) рівня освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта. Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка, 2023. 300 с.

20. Єпіхіна М. А., Курило Н. О. Формування основ патріотичного виховання у дошкільників засобами народознавства. *Науковий вісник ужгородського університету. серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. № 1 (48). С. 96–99.

21. Журавко Т. Теоретичні засади національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 6(12). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-6\(12\)-510-520](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-6(12)-510-520) (дата звернення: 15.10.2023).

22. Задорожна-Княгницька Л.В., Головіна Г.О. Наступність національного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку як педагогічна проблема. *Альманах науки. Науковий журнал*. №7 (40) Київ, 2020 р. 39 с. С.23-28

23. Закон України «Про дошкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення 17.10.2023)

24. Закон України «Про освіту» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 17.10.2023)

25. Залучення дошкільників до витоків культури. Проект "Прилучення дітей до витоків народної культури" [електронний ресурс]. 42 – URL: <https://dvoris.ru/uk/tablicy-razmerov/priobshcheniedoshkolnikov-i-istokam-russkoi-kultury-proekt/>

26. Ігнатенко Т. П., Цюпак І. М. Специфіка ознайомлення дошкільників з українськими народними традиціями. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти: збірник наукових доповідей*. Одеса, 2019. С. 92-95.

27. Інформаційно-аналітичний збірник «Освіта України в умовах воєнного стану» URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpnevakonferenciya/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk->

prakt.konferentsiya/Informalityc.zbirnOsvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf (дата звернення 17.10.2023)

28. Кіт Г. Г., Тарасенко Г. С. Українська народна педагогіка. Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця, 2008. 302 с.

29. Кононенко П. П. Українознавство: Конспект лекцій. Київ, 2005. 392 с.

30. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України затверджена наказом МОН України від 06.06.2022 № 527 URL:<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogovihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnistnakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641> (дата звернення 12.10.2023)

31. Кошель В. М., Лисенко О. М., Сергійко Ю. В. До проблеми патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в сім'ї. *Науково періодичне видання Український психолого-педагогічний науковий збірник*. Львів, Вип. №14 (14) липень 2018. С. 57–63.

32. Козак Л., Федорова С. Формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в сучасному соціокультурному середовищі. *Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2022. № 2(7). С. 356–367.

33. Козак Н. Робота з батьками: нові підходи. *Дошкільне виховання*, 2018 № 7. С. 6-9.

34. Карнаухова А. Українська казка як засіб виховного впливу на особистість. / Вісник Інституту розвитку дитини.[Електронний ресурс]. URL: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/85/15380-ukra%D1%97nska-kazka-yakzasib-vixovnogo-vplivu-na-osobistist.html>

35. Нерянова Н. Національно-патріотичне виховання дошкільників: коротко про головне. *Вихователь-методист дошкільного закладу: спеціаліз. журн.* 2021. № 8. С. 4–7.

36. Лижник О. М. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку. Хмельницький заклад дошкільної освіти № 15 «Червона шапочка», 2022. 132 с

37. Лист МОН України «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» від 10.06.2022 № 1/6267-22 URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86625/ (дата звернення 15.10.2023)

38. Лист Мінмолодьспорт України «Про проведення заходів національно-патріотичного виховання» від 10.06.2022 № 3182/0/535-22 URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/13/lyst-mon-vid-10-06-2022-1-6267-22-pro-deiaki-rytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy/> (дата звернення: 15.10.2023).

39. Лісовець О. В. Національно-патріотичне виховання з основами народознавства: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти за спеціальність 012 Дошкільна освіта. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 111 с

40. Лозинська Є. Українське народознавство дітям дошкільного віку: метод. посіб. для дошк. закл. Львів, 2018. 208 с.

41. Ломонос, О. О. Виховання підростаючого покоління у педагогічній спадщині К. Ушинського. *Дидакал.* 2018. № 18. С. 208–210.

42. Марчій-Дмитраш Т. М., Тринок В. В. Сучасні підходи до використання українських народних традицій у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2022. № 6 (11). 510 с. С. 264-277.

43. Matvienko S. Особливості забезпечення наступності у національно-патріотичному вихованні старших дошкільників і молодших школярів. *Research*

Notes. 2023. № 4. С. 17–23. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2022-pp-4-17-23> (дата звернення: 15.10.2023).

44. Махиня Н.В. Формування національно-патріотичного світогляду вихованців засобами образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва [електронний ресурс]. Посібник / Махиня Н.В. – Кам'янець-Подільський, 2017. – 51 с. – URL: <https://www.slideshare.net/NatashaKachkovskaya/ss-81704797>(дата звернення: 15.10.2023)

45. Меркулова, Н. В. та Канарова, О. В. До проблеми національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.*, 2019 № (66). с. 79-83.

46. Мозгальова Н., Барановська І. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку. *Наукові записки Серія: Педагогічні науки*. 2020. № 152. С. 20–24.

47. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2021–2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 15.10.2023).

48. Нерянова С. «Національно-патріотичне виховання дошкільників». *Методична скарбничка вихователя №4*, 2022 С.3–6

49. Національно-патріотична складова дошкільної освіти в умовах позашкілля: посібник/ Уклад. І.В. Ратинська. Слов'янськ, 2020. 103 с.

50. Ніколаєнко В. М. Народознавство в дошкільному закладі: 2-6 років. Харків: Основа, 2010. 207 с.

51. Огнєв'юк В. О.. Дитина. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. Київ, 2020. 440 с.

52. Олексюк О., Заволока С. Формування любові до рідного міста у дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 4 (59). С. 380–385.

53. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : «Академвидав», 2006. 456 с.

54. Приступа Є. Н. Українські народні ігри. Львів, 2012. 432 с

55. Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національнопатріотичного виховання на 2020-2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2020-п#Text> (дата звернення: 15.10.2023).

56. Про затвердження Державної цільової соціальної програми національнопатріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyisocialnoyi-programi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-na-period-do-2025-roku-ta-vnesennya-zmin-do-deyakihi-i300621-673> (дата звернення 03.11.2021)

57. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова реакція: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (Дата звернення 18.10.2023).

58. Романюк С., Мафтин Л. Національно-патріотичне виховання в умовах викликів сучасності. *Інноватика у вихованні*. 2023. № 17. С. 112–121. URL: <https://doi.org/10.35619/iu.v1i17.549> (дата звернення: 15.10.2023).

59. Садовенко С М. Формування національної культури особистості народною казкою - туризм гуцульщини. Туризм Гуцульщини. URL: <https://tur.kosiv.info/tourism-and-culture/334-sadovenko-s-m-formuvannja-nacionalnoji-kultury-osobystosti-narodnoju-kazkoju.html> (дата звернення: 17.10.2023).

60. Сулаєва Н. Розвиток патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку в період війни. *Науковий вісник ужгородського університету. серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2019. М. 3. С. 9–14.
61. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ, 1997. 232 с
62. Тесленко С. Національно-патріотичне виховання старших дошкільників. Навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2019. 117 с.
63. Трифонова О., Кагдіна Л. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку в мовленнєвотворчій діяльності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. М. 3, Вип. 20. С. 144–147.
64. Український дитячий фольклор. Фольклор народів світу. Хрестоматія. Ч. І. Кіровоград: КДПУ імені Володимира Винниченка, 2015. 170 с
65. Українське народознавство: Навч. посіб. За ред. С.П. Павлюка. 2-ге вид., переробл. і доп. Київ, 2004. 570 с.
66. Українське народознавство: Комплект наочних посібників для дошкільних закладів, початкової та середньої школи. Харків, 2007.
67. Усатенко Т. П. Епістемологія українознавства: педагогічний контекст. Кіровоград, 2014. 128 с
68. Цюпак І. М. Індивідуалізація розвитку дошкільника в закладі дошкільної освіти. *The 9th International conference – Science and society (February 1, 2019) Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton, Canada*. 2019. P. 78 – 84.
69. Храплива-Щур Л. Українські народні звичаї у теперішньому побуті. Торонто, 1982. 53 с.
70. Чернишова Т.М. Організація екскурсійної діяльності: навчальний посібник. Житомир, 2022.160с.
71. Човрій М., Сухацька Л. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору. *Науковий вісник*

ужгородського університету. серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. № 1(38). С. 323–326.

72. Шкрєбтієнко Л.П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Одеса, 2019. 298 с.

73. Шкляєва Г., Яценко Т. Виховання відповідальності дошкільників у контексті духовного становлення особистості. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2023. № 1(103). С. 121–129. URL: [https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(103\)2023.284539](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(103)2023.284539) (дата звернення: 15.10.2023).

74. Myskova N. Patriotic upbringing of pre-school children under conditions of pre-school education. *Pedagogy of the formation of a creative person in higher and secondary schools*. 2020. Vol. 1, no. 69. P. 102–105. URL: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-1.20> (date of access: 15.10.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для батьків

Шановні батьки! Ми просимо вас взяти участь у нашій анкеті та поділитися своєю оцінкою щодо зацікавленості вашої дитини у народних традиціях нашої країни. Будь ласка, пам'ятайте, що нам важлива щира та правдива відповідь. Ми дуже розраховуємо на вашу підтримку!

№ з\п	Питання анкети	Так	Ні	Маю труднощі у відповіді
1	Чи підтримується у родині інтерес до народних традицій?			
2	Чи розповідаєте дітям про традиції своєї родини й предків?			
3	Чи приділяється у вашій сім'ї увага до святкування народних свят? (Різдно, Великдень)			
4	Чи заохочуєте ви дітей до пізнання народної культури?			
5	Чи долучаєтесь до народних святкувань у закладі дошкільної освіти?			

Додаток Б

Тест-опитувальник для з'ясування сформованості уявлень дітей старшого дошкільного віку про народні традиції

1. Які народні свята ти знаєш?
2. Чи ви святкуєте разом з родиною традиційні свята? Якщо так, то які тобі більш за все до вподоби?
3. Які предмети домашнього побуту є традиційно українськими?
4. Як ти ставишся до народних свят та обрядів?
5. Чи подобаються тобі вишивані елементи одягу або просто вишивані рушники?
6. Чи хотів/ла б ти навчитись готувати традиційні українські страви?
7. Які жанри усної народної творчості ти знаєш?
8. Назви три свої улюблені прислів'я або приказки.
9. Які почуття у тебе виникають, коли вихователь розповідає про традиції українського народу?

Додаток В

Блок-схема спостереження за поведінкою дитини

Параметри спостереження	Поведінкові прояви	Оцінка	Примітки
1. Цікавість до звичаїв свого народу.			
2. Інтерес до усної народної творчості (казок, легенд, приказок, прислів'їв)			
3. Прагнення до пізнання свого народу.			
4. Інтерес до історії країни та її культури.			
5. Використання засвоєних уявлень у самостійній діяльності і грі.			

СЦЕНАРІЙ СВЯТКОВОГО ЗАХОДУ

«ЇДЕ СВЯТИЙ МИКОЛАЙ»

Мета: продовжувати ознайомлення дітей із історією свого рідного краю та залучення їх до українських обрядів, організації народних свят і ігор; навчати дітей виразно відтворювати образи різних персонажів та розвивати їх творчі здібності, навички втілення власних ідей у практичну діяльність; виховувати в них повагу до українських звичаїв та традицій, а також почуття любові до рідного краю.

Ведуча: Шановні гості, дітвора!
У нас для вас є новина,
Запрошуємо всіх до чарівної казки,
Де вас чекають жарти та сміхи щасливі.

Сьогодні в нашому садочку казкове свято,
На це свято запрошено гостей багато,
Миколай до нас завітає сьогодні,
І вас він чекає, нехай буде це зимовим сонцем.

ПІСНЯ « ЇДЕ СВЯТИЙ МИКОЛАЙ»

Ведуча: Діти, чи ви знаєте, хто такий Святий Миколай? Це, дітки, - дуже добрий дідусь, який завжди дбає і про дорослих і про дітей. У цей день, 19 грудня, він відвідує кожен будинок і ретельно спостерігає, як себе ведуть маленькі господарі. Якщо вони працьовиті та слухняні, він винагороджує їх подарунками. Але якщо хтось буває ледачим або непослухняним, то Святий Миколай може подарувати різку.

До речі, подарунки Миколай залишає під подушкою чи у чобітках дітей. Так от, дітки, сьогодні ви знайшли щось цікаве під вашими подушками? Може, це були подарунки або, можливо, різочки? (Відповіді дітей)

ТАНОК ЯНГОЛІВ.

Янгол 1: Ніч спокійна, таємнича,

Сонце спить, і місяць високо.
Зорі на небі сяють в нічному світі,
Як сріблясті перлини, сяють м'яко.

Янгол 2: Ось у блакитну тишу, ніжну й чисту,
Де тиша та спокій в нічному світі.
У наш садочок гість із небес прилетів,
Дітлахам дари ніс, веселий, як світло.
ПІСНЯ «НЕСЕ ЛЮДЯМ РАДІСТЬ».

Янгол 3: Ніч таємнича і спокійна в цей час,
Повна чарів і незвичайних сюрпризів.
Гість із неба приходить до маленьких нас,
Довгоочікуваний та надзвичайний цей момент.

Янгол 4: Радість і втіха в цей особливий день,
Бо, маючи в пам'яті це завжди важливо,
Святий Миколай пам'ятатиме завжди
Про всіх дітей, це щасливе і незабутнє свято.

ПІСНЯ «МИКОЛАЙ, МИКОЛАЙ, ПОДАРУНКИ РОЗДАЙ!»

Дитина: Святий Отче Миколаю,
В цю святу велику днину,
Обдаруй небес дарами,
Українську всяк дитину.

Дитина: О, Святий наш Миколаю!
Завітай до нас із раю,
Із дзвінками голосними,
Із зірочками золотими.

Зірочка: Зірочки ми променисті,
Ніжні-ніжні, чисті-чисті.
Ясним золотом ми сяємо,
І Святому Миколаю
Шлях на землю просвітляємо.

ТАНОК ЗІРОЧОК.

Вихователь: Я Святого Миколая дуже-дуже добре знаю!
 Він на свято в чобіток для слухняних діточок
 Має у своїй торбинці найприємніші гостинці!

А хто ж у нас слухняний?

Кому Святий Миколай залишив подарунки під подушкою? А кому поклав ремінець чи різочку?

Свято Святого Миколая це час радості для всіх, особливо для дітей, які з нетерпінням очікують подарунків від нього. Проте не тільки діти, але і дорослі з нетерпінням очікують цього свята, яке є особливим та урочистим у нашій культурі. Люди готуються до нього, прибирають свої домівки, прикрашають ікону Святого Миколая та готують подарунки та смаколики, як от печиво "миколайчики", для своїх близьких. В цей день також відвідують церкву для молитви.

Ввечері, в день свята, Миколай відвідує будинки, приносячи подарунки. Якщо діти сплять, він залишає подарунки під їхніми подушками. Передаючи кожному малюкові подарунок, він згадує всі їхні добрі вчинки і пильнує за неслухняністю, при необхідності залишаючи різку. Так діти вірять у існування Святого Миколая та намагаються вести себе належним чином, знаючи, що він все бачить.

За легендою, Святий Миколай приходить разом із двома ангелами і двома чортиками. Ангели повідомляють йому про добрі справи дітей, тоді як чортики повідомляють про непослух. Це сприяє тому, що кожна дитина отримує подарунок або, в іншому випадку, різку.

У західних країнах, подарунки залишають у черевичках або шкарпетках. Також існує вірування, що якщо в ніч на Святого Миколая загадати бажання, то воно обов'язково здійсниться.

Отож, Святий Миколай завжди принесе радість і надію на чудо. Його часто називають чудотворцем, який приносить щастя, здоров'я, радість та багатство. Він є захисником для бідних і потребуючих, особливо для дітей, і завжди відстоює права менших, скривджених і беззахисних. Святий Миколай вчить нас доброти, ласці та мудрості, і ми можемо брати з нього приклад у своєму житті.

(Перегляд відеослайдів про свято Святого Миколая).

Вихователь: Про Святого Миколая існує багато віршів. Зараз нам дітки розкажуть деякі з них.

(Діти розповідають вірші про Святого Миколая):

Є свято гарне в Україні,
 Є свято казки чарівне,
 Що Миколай в святій ряднині
 Слухняним дітям ласощі несе.
 Для кожного має в торбинці
 Найкращі у світі гостинці.

Це свято раз буває в році.
 Воно нікого не мине,
 Бо Миколай святий із неба
 В оселю кожна зазирає.

Він ходить від хати до хати,
 Питається мами і тата.

Чи є у вас чемна дитина?

Чи дівчатко мале чи хлопчина?

Ходить Миколай від хати до хати,
 Гостинцями хоче всіх обдарувати.
 Славні янголята йому допомагають,
 Двері та віконця справно відчиняють.

Святий Миколай про всіх все знає.

Хоч любить нас та бачить все.

Він чемних діточок вітає,

І дарунки їм за це несе.

А неслухняним різочки дає.

Через поле, через гай
 У червонім козушці
 Поспішає Миколай
 На санчатах по сніжку.

В торбі іграшки везе,

Пряники медові.

В кожна хату увійде,

Сповнений любові.

Вихователь: Отож, малята, спробуймо ще раз нагадати, кому Святий Миколай приносить подарунки це тим, хто є слухняним, чемним, добрим і вихованим. А чи вмiсте ви розрiзняти, що є хорошим, а що поганим вчинком?

Гра з м'ячем «Що добре, а що погано?»

(Вихователь по черзі кидає м'яч дітям, зазначаючи певний тип вчинку – хороший чи поганий. Діти мають спіймати м'яч і пояснити, чому вказаний вихователем вчинок відповідає обраному характеру.)

Варіанти ситуацій:

- мити посуд
- ділитися іграшками
- ламати гілки на деревах
- брати чужі речі
- допомагати стареньким людям переходити дорогу
- рвати книжки
- кричати в кімнаті і т.д.

Вихователь: А чи знаєте ви, діти, що в народі говорять про день Святого Миколая?

Прислів'я:

До Миколи нема зими ніколи.

Миколай бородою трусить - дорогу стелить.

До Миколи та й ніколи(про тих, хто не віддає борги).

Народні прикмети:

Як на Миколая впаде великий іній - на гарний врожай хліба.

Як на Миколая піде дощ, то врожай на озимину.

Якщо на Миколая буде мороз, то на добрі хліба та городину.

Вихователь: Миколай Чудотворець завжди пам'ятав і виконував п'ять справ милосердя для ближнього. І ви повинні їх знати:

Голодного нагодувати (поділитися їжею з іншими, нагодувати тварин).

Спраглого напоїти (дати води тому, хто її потребує, напоїти тварин, полити рослини).

Убогого одягнути (поділитися своїми речами, малі речі віддати комусь).

Подорожнього в дім прийняти (надати комусь кімнату, підібрати покинуту тварину).

Допомогти хворому (турбуватися про хворих рідних, ближніх людей, хворих тварин)

(Вихователь показує всім «квітку милосердя» з п'ять пелюсток, тобто п'ять справ милосердя).

Вихователь: Діти, чи маємо ми розуміти, що надавати допомогу один одному є важливо? Який приклад нам слід брати із життя Святого Миколая? (Нам слід бути добрими, милосердними, чутливими, чемними, чесними, слухняними, щедрими, доброзичливими; ми повинні навчатися прощати один одного та допомагати всім, хто потребує нашої допомоги).

Вихователь: Малюки, ви сьогодні так чудово себе вели під час нашого заняття, що, здається, Святий Миколай вирішив вас порадувати подарунками. Він, мабуть, не хотів заважати і залишив їх під дверима.

Сюрпризний момент: подарунки від Святого Миколая.

Вихователь: І для батьків Святий Миколай теж приготував подарунки (батьки по черзі дістають з черевичка цукерки).

Вихователь: Давайте подякуємо Святому Миколаю за подарунки!

А ще ми всі разом його попросимо: (діти промовляють разом з вихователем).

Святий Миколаю, я тебе благаю!
Обдаруй нас теплотою,
Ласкою і добротою!
Щастя дай нашому роду,
І країні, і народу!

Вихователь: Нехай Святий Миколай виконає всі ваші бажання!

Додаток Е

Сценарій тематичного свята
 «Щедрий вечір, добрим людям»

Заходять дві господині

Господиня 1: Вітаю вас щиро, маленькі і великі, поважні гості, із святами, які завітали до нас разом із приходом зими.

От і настав вечір, особливий і щедрий, коли люди починають запалювати свічки та ходити від хати до хати, співаючи щедрівки та колядки.

В їхніх руках засяє найяскравіша зірка, яка освітлює їм шлях, щоб вони не заблукали. Колядники приносять людям радість і вітають господарів зі щастям та здоров'ям.

Господиня 2: Схоже, ми вже зробили все гарно: прибрали у хаті, приготували різноманітні страви. А ось і святий вечір настав, а колядники вже колядують. Але у мене ще й стіл не накритий!

Чути дзвони. Заходять колядники. (діти)

Колядники-діти: Добрий вечір дорогі господарі. Зустрічайте колядників
Господині: Просимо, просимо, заходьте будь ласка!

Коляда « Добрий вечір ,тобі пане господарю».

Колядник 1: Нині нова зірка на світ з'явилась- Для спасіння світу Діва Сина народила

*Колядник 2.*Радійте люди, Ісус народився, у яслах повився.

Колядник 3. Будемо колядувати, Сину Божому славу віддавати-

Всі: Христос народився!

Діти: Славимо його!

Господиня 1: Дякуємо за такі чудові колядки. Сідайте гостоньки.

Дитина: Перший гість, Різдво святе,

Нам ялиночку несе.

Разом з нами до ладу

Заспіває коляду.

Господиня 1: Так, першим святом є Різдво Христове. У цей день колядники із різдвяною зіркою ходять від хати до хати, розповідаючи історію народження Ісуса.

Господиня 2: . А тепер час накривати на стіл.(до дітей)
(На стіл ставлять сіно, посипають горішками)

Господиня 2: А в кутках на столі покладу часник, щоб усі члени сім'ї були здорові.

Господиня 1: Стелимо вишивану святкову скатертину.
(застеляє зверху на сіно скатертину).

Господиня 1: Несіть, дідуха в хату ! (приносять дідуха)

Господиня 1: – Діти, а що це таке ? (Діти – „дідух”).
Так, це „дідух” – сніп жита, пшениці.
Символ врожаю, достатку і добра в хаті.
(кладуть „дідуха” в кутку на столі).

Господиня 2: А тепер, діти, ставте на стіл дванадцять страв, вони мають бути пісними, тобто без м'яса.

(*Господиня веде бесіду з дітьми, вона їх запитує, а вони їй відповідають, по ходу разом з дітьми накриває на стіл*)

Скільки їх повинно бути? (12)

А яка головна страва в Святвечір? (Кутя)

Так, ця варена пшениця, до котрої додавали мед, горіхи, мак, цукор, родзинки (діти підказують).

До куті подавали узвар (вар) – з сушениць.

(*Господиня викладає на стіл макітру і глечик*).

Відгадайте загадку (хлопчик загадує):

Місили, місили, Ліпили, ліпили,

А тоді – кіп та в окріп, В масло та в сметану.

Хто зуміє відгадати, того будем частувати! (вареники).

Так, правильно. Господині на Святий вечір готували вареники з різними начинками (з капустою, грибами, сливками).

А які ще страви були на столі в Святвечір? (Діти – голубці, риба – оселедці, гриби, квасоля – горох, капуста, коржі з маком, калачі, пампушки, мед, горіхи, яблука).

Перед тим, як сідати за святковий стіл, господар і господиня відділяли невеликі порції з різних страв і вирушали роздавати пригощання. Песика вони

частували за те, що він вірно стеріг хату і господарство. Потім, вони спускалися до стайні, щоб побалувати корову, козу та коника. Також, вони не забували принести урочисті подарунки куркам, качкам та гусочкам. Варену пшеницю, яку називали кутею, подавали, бажаючи всім тваринам здоров'я та процвітання в господарстві.

Діти, подивіться у вікно, чи не зійшла вже вечірня зірка, що має сповістити всім людям про велике чудо, народження Сина Божого – Ісуса Христа?

(є, зійшла зірочка)

Виносять зірку.

Господині: Засяяла перша зірка, вже час до столу сідати. Стіл вже накритий.

Діти встають і співають 3 куплет коляди « Добрий вечір тобі»

(А що перший празник – то Різдво Христове)

Господиня 2: А який другий празник?

Діти співають 4 куплет(« А що другий празник – святого Василя)

Дитина: Другий гість – то Новий рік, Заворожить довгий вік,
Щастям враз засіє нас, Обіцяє добрий час.

Господиня 2: Другий празник- святого Василя або Старий Новий рік. У цей день ідуть сівачі від хати до хати і віншують всіх людей добром і щастям.

(заходять сівачі і засівають.)

Сівач 1: Сійся, родися, жито – пшениця,- Горох, і всяка пашниця.

Щоб на майбутній рік, було більше, як торік,

Щоб усього було доволі, і в коморі, і на полі!

Сівач 2. Сію, сію, посіваю з Новим роком вас вітаю!-

Сієм вам пшеницю,

Щоб завжди була на столі паляниця.

Сієм вам квасолю,

Щоб була добра у вас доля.

(Господині дякують і запрошують засівальників в хату)

Господиня: А ще в цей день вітали всіх Васильків і Василюнок, бо в них сьогодні іменини. Хто це до нас стукає???

Стук у двері. Заходить василь з козою.

Василько: Господині, пустіть козу до хати погрітися.

Господиня 1: Діти, пустимо козу?

Діти: Пустимо!

Грає музика, коза скаче по колу, колить рогами, танцює, зачіпає дітей потім падає біля стола.

Господиня 1: Ой, що це з козою сталося?

(піднімає руку- вона падає, ногу- вона падає)

Ой біда, вона й не дихає

Василько: Дайте мірку жита, щоб коза була сита

Ще й мірку вівса, а зверху –ковбаса

Коли цього мало, то ще кусок сала

Щоб коза встала і поскакала.

(дають козі понюхати торбинку, коза піднімається)

Господиня 2: І пройшов третій празник, третє свято, яке завершує Різдвяний цикл свят.

Діти співають 5 куплет « А що третій празник – святе Водохреще»

Господині: Христос хрещається

Всі: В річці Йордан.

Дитина: Щедрий вечір – третій гість,

Калача із нами з'їсть,

В річці воду посвятить,

Дітвору розвеселить

Господиня 2: На Водохреща святити воду, ця вода вважалася чудодійною її використовували для лікування.

Господиня 2: А перед Водохрещам є ще другий святий вечір . Так само готували пісні страви. А ще в цей вечір дівчатка ходили щедрувати. І дівчатка старшої групи підготували щедрівку.

Щедрівка.« Ой сивая тая зозуленька»

Дівчатка: Щедрий вечір, щедрівочка, Прилетіла ластівочка
Принесла усім вітання, Наші щедрі побажання
Вас вітаєм добрі люди, Хай вам щастя всюди буде
Вік бажаєм в мирі житии, І ніколи не тужити

Господиня 2: А на цім слові бувайте здорові
Щоб в вас і в нас все було гаразд
Щоб ви і ми щасливі були!

Господиня 1. Дай Боже здоров'я, сили, добра. Усім - На многії літа!!!

Сценарій святкового заходу

до свята Великодня

святково прибраний зал: українські костюми, рушники,

Великодній стіл.

Ведуча 1: Добрий день, друзі любі!

Добридень, друзі мої

В ясний цей день і погожий

Шлем Вам вітання свої.

-У нас здавна є традиція славна:

Воду брати з чистої криниці

Руками добрими замісити

І гостей на свято запросити.

(Чути стукіт у двері)

-От і гості вже стукають в двері на Великдень поспішають.

(Заходять діти . Звучить пісня про Великдень)

Ведуча 1: В Україні Великдень асоціюється з багатьма народними обрядами, традиціями та розвагами. Якщо ви зустрінете незнайомого чоловіка, відзначте це поклоном та сердечним привітанням. Люди часто виражають вітання словами:

-Христос воскрес!

-Воістину воскрес!

Дитина 1: Великдень всіх нас на гостину просить,

Малює сонце ,полотно небес,

Паски, як усмішку підносить,

-Христос воскрес!

-Воістину воскрес!

Дитина 2: Христос воскрес! Усе радіє,

Сміється сонечко з небес,

Прозора річечка аж мліє.

Христос воскрес! Христос воскрес!

Ведуча 2: Великдень - це найважливіше християнське свято, що слідує за Різдвом. Останню неділю перед Великоднем відомо як Вербна неділя. На цей день важливою традицією є освячення перших котиків верби, які символізують пробудження природи, в церкві. Свячену лозу високо цінують, і її використовують для створення образів та вигання худоби. І зараз ми готові зіграти в гру "Вербич".

Гра «Вербич»

Усі діти стають в коло. А в центр кола заходить дитина, яка тримає вербову гілочку. Це – «Вербич».

Усі гравці звертаються до Вербича:

-Вербичу, Вербичу, Весну поклич!

Вербич відповідає:

-Зараз покличу!

Усі гравці кажуть:

-І ми з тобою, побий нас вербою!-і обертається до Вербича спинами.

Вербич торкається кожного гравця вербовою гілкою, промовляючи:

Не я б'ю, верба б'є,

За тиждень – Великдень.

Весна-принесе золотого ключа,

А ви пошукайте собі Вербича.

Обійшовши таким чином усіх гравців, Вербич швидко кладе гілочку в центрі кола, а сам стає разом з усіма дітьми. Усі гравці у ту ж мить обертаються до гілочки. Той, хто першим вхопить її, стає Вербичем.

Після гри всі діти під музику сідають на стільчики.

Ведуча 1: Повернувшись додому зі свяченою паскою, тричі промовляли:

«Свята паска в хату – вся нечисть з хати»

(паска в руках, на столі глечик з водою)

Ведуча 1: В глечик наливали воду і клали туди крашанку. Мати брала цю крашаночку і торкалася щічки кожної дитини, промовляючи примовку:

Щоб була гарна донечка та червона, як калина!
 Щоб синочок ріс міцним і здоровим, як дубочок!
 Будь красен, як місяць ясен!
 Хай крашанка вроди додає!

Ведуча 2: Я запрошую на гру
 А яку – не скажу

Як зберетесь – покажу!
 Зараз пограємось у гру «Приготуй великодній стіл»

Ведуча 2: Яйце є символом народження і джерелом життя, воно нагадує сонце. Сонце, в свою чергу, символізує багатство. Тому на писанках найчастіше зображували сонечко. І тому на Великдень люди грали в народні ігри в колі, оскільки коло нагадує сонечко.

А зараз пограймося у стародавню народну гру «Гра з яйцем».

«Гра з яйцем»

Ведуча 2: Усі учасники утворюють коло, тримаючи в руці свої писанки. За допомогою лічилки обирають дівчинку, яка розпочинає гру. Вона перебуває всередині кола і починає стукати своєю писанкою по писанках інших гравців.

- Стали діти у кільце
 В кожного в руці яйце
 ... випало на славу
 Розпочати цю забаву
 Дуже милу престару
 Великодню гарну гру
 Ходить дівчинка кільцем
 І постукує яйцем
 Що не стукне – «трісь» та «Ай»
 А в самої ціла – й край.
 - Бач, яке воно міцне!
 ... далі радо йде –
 «Трісь та Трісь», аж раптом «Хрусь» - Гру продовжує «Петрусь».

Гра «Петрусь»

Одне за одним діти виходять з гри. Той, чия писанка залишиться цілою, показує її всім промовляючи: Писанка моя міцна. Та й у грі перемогла!

Дитина 1. Гарна писанка у мене,
Мабуть, кращої нема.
Мама тільки помагала,
Малювала я сама.

Дитина 2. Хоч не зразу змалювала –
Зіпсувала п'ять яєць.
Та як шосте закінчила,
Тато мовив: «Молодець!»

Дитина 3. Спекла мама на Великдень
Біленькі паски,
А я куплю собі краски.
Спишу писанки.

Дитина 4. Розпишу я на писанках
Квітки, ялички,
Розмалюю, роздарую
Межи сестрички.

Ведуча 2:
Швидше, швидше всі сюди.
Приєднайтеся до гри!
А гра починається!
- А зараз пограємо в гру «Збери писанку»

Гра «Збери писанку»

Ведуча 1:
Гей весела музика
Жартівлива й жвава
Затанцюєм у танку
Щоб земля дрижала.

Танок

Дитина: Міста і села оживають
Землю матір прославляють
У весняний світлий час
Ми співаємо для вас.

Пісня «Розмалюю писанку»

Ведуча 1:

Скільки б не співали
А завершувати час
Кращі побажання
Ви прийміть від нас
І у вас і в нас
Хай буде гаразд
Щоб ви і ми
Щасливі були!
- Христос воскрес!
- Воістину воскрес!

Сценарій свята до дня Вишиванки

«Моя вишиванко»

Хід свята:

(лунає музика, виходять ведучі)

Ведуча 1:

Вишивала мама синіми нитками,
Зацвіли волошки буйно між житами,
Золотилось сонце у розлогій кроні,
Вишивала долю, наче по долоні,
Оберіг - сорочку вишила для сина.
візерунком стали символ України,
І верба й калина, сонях біля хати,
Щастя для дитини вишивала мати.

Ведуча 2:

Доброго дня усім, хто прийшов сьогодні до нас! Ласкаво вас вітаємо в нашій оселі. Сьогодні свято вишиванки, і цей національний одяг має особливе значення для нас. Вишиванка передається з покоління в покоління, зберігається, як найцінніший скарб. Вона символізує здоров'я та красу, щасливу долю та родинну пам'ять, любов і вірність. Але з чого ж розпочинається створення сорочки вишиванки?

Ведуча 1:

А починається вона з білого лляного полотна, яке ткачі роблять своїми чарівними руками. Бо з давніх часів до нас прийшло мистецтво рукоділля - в'язання, вишивання, різьблення, ткацтво. Це мистецтво виникло з любові до рідної землі і батьківської оселі.

Танок «Праля» (в кінці танку виносять біле полотно)

Ведуча 2: Яке гарне полотно, а щоб воно було ще кращим його відбілювали, кроїли та вже потім вишивали .

Дитина: Біле поле полотняне,

Рівно ткане, чисто пране,
 А по ньому голка ходить,
 За собою нитку водить.
 Покрутиться так і сяк
 Зацвіте червоний мак.

Ведуча 2:

Сюди-туди голка, Сюди-туди нитка, Ось тут буде листя, Ось тут буде квітка.

Гра «Ниточка і голка»

Ведуча 1: Здавна вишиванням займалися жінки. Цей вид рукоділля дозволяє відтворити душу і характер жінки, оскільки через вишивку вона виражає свої почуття та мрії, з метою принести радість собі та оточуючим. Українська сорочка-вишиванка в собі несе тепло сонця і аромат трав, шум гаїв і блакитну даль неба, всю багатство землі і мелодію чарівної пісні.

Ведуча 2: Сучасність дозволяє нам головним чином сприймати мову вишивки як сукупність візерунків, гри кольорів і вправності вишивальниць. Проте варто пам'ятати, що вишиванка народилася не лише як твір мистецтва, але і як наш оберіг. У її візерунках були закодовані вічні життєві символи сонця, землі і води. Така сорочка захищала, надавала сили і зберігала кохання.

Дитина 1: Сорочку-вишиванку
 До самого світанку
 Вишивала дівчина в сиву давнину.
 Схрещувались ниточки,
 Розквітали квіточки:
 Ружі та барвінок, вздовж по полотну.

Дитина 2: Вишивала з піснею
 Стало все барвистее.
 Чи на дворі дощ був, чи холодний сніг.
 Вишивала ружу
 Та вклала душу,
 Щоб на довгі роки вийшов оберіг.

Дитина 3: Барви кольорові:
 Зелень – то діброви,

Молодість, надія, злагода і мир;
 Жовтий – то колосся,
 Й плодовита осінь,
 І ласкаве сонце, що встає з-за гір.
Пісня «Вишиванка»

Ведуча 2: Кожен птах і кожна квітка, які прикрашають вишиванку, мають своє символічне значення, спрямоване на досягнення доброго та щасливого життя. Також важливим є правильний вибір кольорів, таких як червоний, зелений і чорний. Виготовлена власноруч, вишиванка втілює не лише частинку душі того, хто її створив, але й наше минуле з його традиціями і цінностями, а також віддзеркалює сучасність. (*ведуча показує символи*)

1. Зірка символізує сонце, небо, землю, повітря, вогонь і воду, і крапочки на вишивці подібні до небесних світил.

2. Калина - це дерево, що відображає дух нашого народу, а в рушниках стала символом любові, щастя і незгасаючого роду.

3. Виноград має символічне значення, вказуючи на радість і красу утворення сім'ї.

4. Вишивка маків відображала віру в чарівну силу маку, яка захищає від злих впливів.

5. Квіти, такі як мальва, троянда, чорнобривець, ромашка і волошка, прикрашали вишиванку, додаючи до неї краси та символізуючи різні аспекти природи і життя.

Дидактична гра «Прикраси вишиванку»

(діти по черзі на великій сорочці викладають візерунок)

Дитина 1 Квіти розцвітають , ось на рукавах,
 З вірію далекого, повернувся птах –
 Дивні візерунки , сяють, мов живі –
 Мама вишивала , оберіг мені!

Дитина 2

Внучечці маленькій,
 Дівчинці Ганнусі,
 Новеньку сорочку
 Вишила бабуся.
 Швидко-швидко голку

Нитка здоганяла,
 Бабця від веселки
 Всі узори брала..."

Дитина 3

Мама вишила мені
 Квітами сорочку.
 Квіти гарні, весняні:
 - На, вдягай, синочку!
 В нитці – сонце золоте,
 Пелюстки багряні,
 Ласка мамина цвіте
 В тому вишиванні.

Танок «Вишиванка»

Ведучий 1:

Нехай у ваших оселях розцвітає калина, нехай птахи та квіти оживають на полотнах! Ми всі разом - українці, об'єднані у велику родину, і нас спільно об'єднує любов до нашої рідної землі, до пісні та до вишивки.

Нехай слова і пісні милозвучні
 Для вас лунають знов і знов,
 Хай будуть в серці нерозлучні
 Добро, надія, віра і любов!
 Хай вам сміється доля журавлина,
 Поля розлогі колосом цвітуть,
 Нехай червоні ягоди калини
 На вишиванках осявають путь.

Ведуча 1:

На свято вишиванки наші малята вдягли свої гарні сорочки вишиванки, тож вони сьогодні їх нам покажуть.

Дефіле «Вишиванка»

Ведуча 2:

Людське безсмертя з роду і до роду

Увись росте з коріння родоводу.

І тільки той, у кого серце чуле,

Хто знає, береже минуле

І вміє шанувати сучасне, -

Лиш той майбутнє

Вивершить прекрасне!

Лунає пісня (за вибором музичного керівника)

Власні вірші для дітей**А ОСІНЬ СМІЄТЬСЯ**

А осінь сміється!
Жбурля оберемками листя,
Гасає по хмарах,
Вплітаючи в коси вітри;
Хтось там нагорі
Нанизав намистини перлисті,
Щоб ще яскравішими
Стали життя кольори.

У трави присіло --
Сховалось натомлене літо,
Залюблене сонцем,
Заснуло, як в льолі дитя.
Ще ночі п'янкі
Устилають шляхи оксамитом,
Заквітчаним зорями
В тихім раю забуття.

А осінь сміється,
Розхристана, рудоволоса!
Дівча невгамовне,
Усе б їй кудись та летить!
Лиш тихо по травах
Ступає нескошених боса –
Там в листі давно
Заколисане літо вже спить.

*****

Щастя родини – це житні скарби на черені,
Це коли квіти й узимку у хаті зелені.

Це коли радісно падає сонце на лиця
 І зачерпнути ще теплої пінки з дійниці.
 Це коли ждеш- не діждешся святої вечері.
 І на городі гороху вусища веселі...
 Мати дістане із запічку теплу гладишку –
 І до сусідки, де діти в куточку припишкли...
 У сінокоси летить на ошпарених конях
 І повертати, гойдаючи верби й тополі...
 Це коли ждуть опівночі маленьке телятко,
 В хату заносять (не холодно – матері жалько!)
 Це коли батько, бувало, ні з того ні з сього
 Раптом сховає сльозу і озветься до Бога,
 Перехрестившись, подякує, вставши з-за столу,
 І за поріг, щоб не згаять і хвильки ніколи.
 Це коли пахне гроза і пів неба не видно,
 З перестороги налякане вимкнуте світло,
 Ваблять калюжі, і дощ-трудолюб не стихає.
 Трійко дівчаток. Бабуся... Молитва лунає...

*****

Яблунька-серденько яблучок вродила --
 Гілочки тоненькі-- люба моя, мила.
 Виростай до неба вродою-красою!
 Я ще коло тебе трішечки постою...
 Я ще пожурюся разом із хрестами --
 На земнім ще крузі – біля батька й мами.

Приберу стежинку, що вросла травною,
 Ще біля могилок трішечки постою...
 Ще поля безкраї у шовкових шатах,
 І як жить не знають ще мої дівчата,
 Хоч дорослі схоже. Вимолю їм долю.
 Я ще, милий Боже, біля них постою...

*****

Іде весна, запахло верболозом –
 Аж доторкнутись хочеться, та ні –
 Ще зрідка повертаються з морозом
 Як щупальця, зими холодні дні.

Іде весна, невпинно і невтомно
 Несе проміння сонця під плащем,
 Рожевощока і ще трохи сонна,
 Довкола розлива солодкий щем.

Іде весна, в повітрі дивний трепіт:
 То кров вирує кленів і беріз.
 Вже скоро оживить лелечий клекіт
 Кошлаті шапки присадибних гнізд.

Іде весна, шумить, стукоче, ллється,
 На повні груди дихає земля.
 Збігає з кришталевого відерця
 Весела просинь осяйного дня.

Іде весна, незаймана, незнана,
 Як молоде дівча, що прагне жить,
 І хай там що, нестримно, невблаганно
 Вона собою світ заповнить!

*****

Муркотіли котики

Навесні,

Мацали животики

Уві сні.

З неба усміхалися

Їм хмарки.

Вітер з ними бавився

Залюбки.

Завірюхи лютої

Вже нема –

В ліжечку, закутана

Спить зима.

*****

Мирила хмаринка

Сосну і берізку:

До гілочки гілка

У сонячнім блиску,

Листочок – хвоїнка,

Хвоїнка – листочок –

То зводиться стрімко

Із дружби місточок.